FOLCLOR AFRICAN • ARTE • FALS TRATAT DESPRE AMINTIRI

Anul XIV
Nr. 49 (501)
Sîmbătă
4 decembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

poezia română la 1971

Ancheta revistei noastre

1. Fiți, vă rog, de acord să căutăm împreună genul proxim și diferența specifică, pentru poezie în general, și pentru poezia română în special ! 2. Încercați să circumscrieți ponderea și expresivitatea poeziei noastre în raport cu proza noastră ! 3. Care sînt principalele direcții pe care se desfășoară poezia română la 1971 ? 4. Cum vi se pare poezia de astăzi, față de cele mai înalte momente ale lirismului românesc? 5. Numiți, vă rog, răul cel mare al acestui moment poetic ? 6. Dacă dumneavoastră considerați că există o poezie revoluționară, vă invit să vă referiți la înțelesul ei, la acei poeți revoluționari al căror rol a fost determinant în dezvoltarea poeziei și după care fizionomia însăși a lirismului se resimte. 7. Care este relația dintre poezie și filozofie? 8. Dacă prin poezie politică nu s-ar putea înțelege decît — sau o artă care celebrează actul politic — sau o artă care-l comite, care este credința dumneavoastră despre sfera poeziei politice ? Numiți pe poetul politic cel mai semnificativ! 9. Ce comunicare mai există între poezia noastră populară și lirica anului 1971 ? 10. Ce raport există între istorie și poezie ? 11. Transcrieți cel mai frumos vers al anului 1971.

Adrian PĂUNESCU

Mircea Martin

Revoluția este starea permanentă a poeziei

1și3. Prima problemă mi se pare imposibil de atins, cea de a treia — imposibil de dezvoltat într-un răspuns la o anchetă.

2. Poezia „stă“ mai bine decît proza, din mai multe puncte de vedere și din mai multe motive, ce trebuie căutate în însăși natura ei, în natura specifică a scriitorului român și în natura raporturilor actuale pe plan european între poezie și proză. În afara înzestrării deosebite a poeților noștri de astăzi, există, așadar, unele condiții obiective care au favorizat activitatea lor.

Situația ca atare nu e mai veche de un deceniu, de cînd de altfel și poezia a fost redefinită ca *lirism*, de cînd vocația cu precădere lirică a scriitorului român s-a putut astfel pune mai bine în valoare, de cînd poeții au început să profite în folosul poeziei de o autonomie mult mai puțin relativă decît a prozei. Un rol însemnat de premergători ai acestui reviriment l-au avut — și încă trebuie s-o spunem fiindcă se uită — poeții de la revista „Steaua“, A. E. Baconsky și Aurel Rău, cărora generațiile actuale de poeți le sînt — fie că o recunosc, fie că nu — îndatorate.

Marele eveniment al deceniului al șaptelea literar l-a constituit tocmai această redescoperire a Poeziei. Dar remarcabil e faptul că, despărțindu-se de prejudecățile pedestre, poeții au înțeles să-și aprofundeze condiția specifică, nu în căutarea unei comode și iluzorii gratuități, ci dimpotrivă, în alegerea unor moduri cît mai convingătoare, cît mai eficiente estetic adică, de angajare. Au existat și există încă poziții sterile, incapabile să se înscrie într-o durată artistică, dar majoritatea poeților de astăzi, și în orice caz cei mai reprezentativi dintre ei, încearcă să fie niște „conștiințe“, să se implice în devenirea noastră, să mărturisească despre noi toți în confesiunea lor.

Perspectiva absolută — specifică poeziei dintotdeauna și determinarea vagă — specifică poeziei moderne nu presupun absența unor sugestii contemporane, ba chiar le favorizează. Așa încît putem spune că poezia românească de astăzi dă seama despre conștiința românească de astăzi.

Mai intervine și un factor exterior dar semnificativ. Poziția privilegiată a poeților în cadrul literaturii noastre e întărită într-o oarecare măsură și de faptul că pe plan european poezia tinde să-și piardă astăzi din interes și din ecou. Se vorbește, de multă vreme, de o criză a poeziei (mult mai gravă decît cea a romanului), de „moartea metaforei“ ; în Franța, de pildă, poeții înșiși recunosc că poezia s-a cam „răsuflat“. Desigur că situația nu poate fi generalizată decît printr-o abuzivă simplicare„ dar oricum poate servi drept contrast reliefant pentru forța și vitalitatea poeziei noastre, încă aptă să reformuleze universul, să aibe emoții cosmice, să producă metafore inedite. Esența însăși a poeziei e, astfel, păstrată, în ciuda atîtor zguduiri petrecute în istoria ei mai recentă, zguduiri care i-au istovit, parcă, resursele și i-au retras puterea de fascinație.

Prin chiar contrapunctul în care se află, poezia română ocupă, cred, astăzi un loc de frunte într-o eventuală ierarhie a poeziei europene. Din păcate o asemenea valorificare nu poate avea loc datorită obstacolelor lingvistice atît de greu surmontabile și, mai ales, datorită faptului că nu puțini din autorii noștri cei mai înzestrați persevereză în efecte intraductibile.

4, 5. Comparația cu Eminescu nu mi se pare potrivită, deși întrebarea aproape că o forțează, dar raportarea la poeții dintre cele două războaie este posibilă și chiar necesară, cu atît mai mult cu cît aceștia sînt direct implicați în devenirea poeziei noastre recente. Abia regăsind pe Blaga, pe Bacovia, pe Arghezi, pe Barbu, poetul de astăzi s-a putut înscrie cu demnitate în aventura lirică. Dinalături de iluștrii lor înaintași, reprezentanța a celor mai înalte momente ale lirismului românesc, cu condiția ca destinul lor să se desfășoare firesc (cu exultanțe, erori, triumfuri și eșecuri firești, iar nu artificial impuse).

5. Avînd în vedere foarte larga activitate poetică, inevitabila (sau nu ?) masă de mediocritate (calitatea însă explodează din acumulare...) De altfel, îndepărtarea de realitate, epigonismul, superficialitatea, preluarea servilă a unor mode, obscuritatea (neputința de

(Continuare în pag. a 7-a)

Nina Cassian

Nici un scepticism, nici o lehamite

1. Lapidarul unei definiții, în domeniul esteticii, fie că nu mă convinge, fie că mă sperie. În ce mă privește, aș putea, în cel mai bun caz — ca practician — să inventez o metaforă (una din infinitele metafore posibile), deci...

Despre zodia celor mai buni poeți contemporani, da, după lecturi și confruntări, pot spune ceva — și anume că, în contextul european, este, probabil, cea mai vitală. Rafinament și temeritate pe un fond de tinerețe robustă. Vigoare a celor cinci simțuri și capacitate vizionare. Diversitate și originalitate. Lăcomie de frumos și stare de grație. Credință în valoarea gestului artistic. Nici un scepticism, nici o lehamite. Mai rămîne însă ca și Europa să afle toate astea.

2. S-ar putea ca mișcarea prozei să fie mai greoaie (se și scrie într-un timp mai lung) — dar nu văd o discrepanță marcată între ea și spectacolul poetic.

3. Nu știu. Dar sper că se prefigurează o consolidare a ceea ce s-a dobîndit, o omologare de elanuri, o substanțializare sporită a inspirației, un plus de răspundere, o mai clară ierarhizare a rezultatelor.

4. Sînt convinsă că unul sau doi (sau chiar trei) dintre poeții de astăzi vor putea obține,

Aurel Rău

Sumă a tumulturilor anonime

1. Să recurg la definiția sugerată de Rilke : tot ce nu poate fi spus în proză, tot ce nu poți să nu scrii, chiar dacă ți-ai impune să nu scrii, cînd „ți-ai construit viața după această necesitate ?“. Poezia europeană și română nediferențiindu-se prin nimic, în momentul de interferență în care ne găsim, în fața acestei întrebări — să ne ornăm cu cîteva din miile posibile metafore, cum : cea mai sublimată expresie prin cuvînt a revoltei împotriva trecerii, a nostalgiei umane după etern ; înlocuire a rugii prin creație ; moștenitoare a cîntecului ; sumă a tumulturilor afective și intelectuale anonime etc. ?

2. Ponderea : vechea inegalitate. Sfera mai aeriană a poeziei, palpabilitatea prin anecdotă și starea mai puțin de excepție a limbajului, la proză. Ambele domenii adună și cifrează esențe, valori. În cel de al doilea însă, se numără mai lesne. Cine a scris un roman bun e în manualele școlare, cine a scris zece poezii bune nu e uneori nici menționat că ar trăi — deși în istoria literară, din cauza lui N. Filimon, nu-l uităm pe Cîrlova. O dată ajuns în manualul școlar, lectură obligatorie, reeditezi romanul an de an. Poetul lucrează o viață la volumul selectiv, care i se alcătuiește, după moarte, de aici dreptul lui deocamdată la orgoliu și la anonimat. Totuși nu ignorez cîte combinații de

(Continuare în pag. a 4-a)

Mircea Dinescu

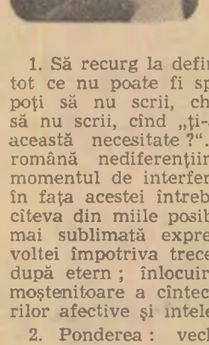

Un munte sacru

Iată, mi-am spus privind plicul cu invitația de-a răspunde la ancheta *„poezia română de azi“*, iată deci, puțin speriatule Mircea Dinescu, începi să devii poet „oficial“ și e grav...

Frica momentului mi-a trecut, gîndind că nu sînt de loc un poet „oficial“ ci la urma urmelor „cu poeții foarte tineri (tineri azi sînt cei de 40 de ani...) trebuie să fim foarte atenți domnilor...“

Așadar să lăsăm prejudecățile la o parte, să profităm din plin de întrebări și dacă va fi nevoie, din cînd în cînd, chiar să răspundem școlărește.

1. Nu știm dacă există un anumit gen proxim pentru poezie în general și pentru poezia română în special. Cum îl putem căuta împreună ? ! Poetul, s-a mai spus, intră aproape legat la ochi pe tărîmul poeziei. Luciditatea și visul în acel moment se urăsc și se iubesc deopotrivă. E aproape paradoxal, dar nu poezia depinde de poet ci poetul de starea poetică, stare ce îl acceptă sau nu. În ceea ce privește „genul proxim“ se pare că poezia română se reîntoarce spre adevăratele ei izvoare. Bunul simț va guverna din ce în ce mai mult poezia. Diferența specifică e „specifică“ fiecărui poet în parte.

2. Nu sînt un exeget în ceea ce privește poezia, cu atît mai puțin proza. Am citit și mi-au plăcut evident (folosesc metoda dadaistă în enumerare) : D.R. Popescu, Ivasiuc, Țoiu, Breban, Bogza, Fănuș Neagu, Eugen Barbu, Bănulescu, Stancu și încă ceva pe deasupra. Cu listele poeților adevărați e foarte periculos de umblat. Se pare că *„Poezia bună se vinde ca și romanul polițist atunci cînd ea există în momentul cînd cititorul o cere“* (am citat din memorie, cuvintele unei vînzătoare dintr-o librărie de cărți într-un interviu). Necazul poeziei bune, spre deosebire de proza bună, care de obicei se reeditează, constă tocmai în tirajul prea mic al celei dinainte. Ca expresivitate în momentul actual cred că ponderea o va avea proza.

Totuși grimasa poeziei în fața timpului e mai adîncă și mai spontană decît a prozei.

(Continuare în pag. a 7-a)

Ov. S. Crohmălniceanu

Nevoia de străpungere a aparențelor

1. De acord sînt, dar mă tem că nu o să reușim. Ori o să ne pierdem în vorbe frumoase și vagi, ori o să trebuie să ne mulțumim cu niște platitudini ușor verificabile. Hai, totuși să încercăm. Care e genul proxim al poeziei ? Să zicem **literatura,** poate că astfel nu riscăm să greșim prea mult. Cu diferența specifică însă, cum o să ne descurcăm ? Ca să rămînem prudenți, să caracterizăm activitatea literară poetică prin apelul precumpănitor pe care îl face la facultățile imaginației creatoare, la sensibilitatea omenească și la puterile limbajului, spre a lumina cu ajutorul lor raporturi nebănuite între lucruri și a împlini o nevoie adîncă umană de străpungere a aparențelor lumii.

Poezia românească nu poate avea altă natură. Nota aparte i-o dă, bineînțeles, fizionomia spirituală distinctă a poporului nostru și puterile limbii lui. Dacă ne referim la poezia contemporană românească, ea se caracterizează prin regăsirea acestei naturi proprii în condițiile experienței istorice inedite, a făuririi umanității socialiste.

2. Poezia noastră actuală e în avangardă. Ea explorează mai curajos și pe planuri mai multiple sensibilitatea contemporană. Proza comunică însă mai ușor cu marele public. De aceea cuceririle ei au un ecou mai larg și mai consolidat. Influența poeziei e superioară în **interiorul** literaturii noastre actuale. Proza îi dispută, totuși, acest ascendent pe tărîmul conștiinței cititorilor.

3. Lirica poetică și patriotică, preocupată să evite lozincăria și să ridice la mari simboluri existențiale idealurile colectivității sociale ; lirica înfiorărilor stîrnite de întrebările grave existențiale ; lirica reactualizării miturilor umanității și vieții naționale ; lirica inventivității verbale ; lirica reîntoarcerii la realitățile cotidiene.

4. Cu puține excepții, încă la o distanță apreciabilă. Paradoxul e că poezia noastră contemporană se scaldă, ca să spun așa, în plasma marelui lirism românesc, dar nu izbutește decît rareori să-i dea acesteia și configurații memorabile. Se produce cu alte cuvinte, multă „materie poetică“ substanțială și prea puține poezii de neuitat.

5. L-am numit. Expresia cea mai izbitoare a răului amintit e industria poetică. Se produce o mult prea mare cantitate de lirism cu incontestabile virtuți difuze, dar neconcretizate în opere sever conturate, puternic individualizate și durabile. Datorită acestui fapt,

(Continuare în pag. a 7-a)

Ion Caraion

Lingouri de farmec

Drumul cel mai scurt către poezie și de la poezie la rudele ei, genurile celelalte, artele celelalte, nebuniile celelalte, este poezia. Dar nu pe chestionare, nu pe 1, 2, 3... Divagînd, ajungem mai repede. Trenul nostru cel mai urgent — nevoia de meandre. Sau de cercuri. Poetul, spunea cineva, „e stăpîn pe tot, în afară de sineși“. Dar cînd se reazimă, el totuși nu se reazimă de altul : s-ar pulveriza.

Valéry pomenise (și se tulbura !) de conflictele poemului cu poetul, care sînt multe, care sînt complexe, care sînt devoratoare. Și iată că vin să le sporească niște interogații ce nu simplifică nici reculegerea nici taina, dar care deplasează — neprogramate — procesul și dau teoriilor ondulatorii actualitate. Re-actualitate.

Fără să fie poate vina lor și nici a mea, voi mărturisi că nu înțeleg bine întrebările, un decalog și ceva de întrebări. Pe de altă parte mă și sfiesc să particip la orice eventuală disecție, mai ales a poeziei. Căci mă încearcă senzația unui moment chirurgical. Nu știu bine cum s-a ajuns la morgă. Adică din ce cauză. Adevăratele cauze. Nu știu de asemeni dacă nu e vorba doar de o moarte aparentă. În rezumat, ca să pot fi clar, uneori am nevoie să fiu confuz. „Confuzia“ mea ține de trebuința inconfortabilă de a păstra poeziei, despre care nici măcar nu știm încă bine ce este, atributele acelei „fîntîni de sfîșiate luxuri“.

Sub cuvinte prinse în ace de siguranță, trupul nici unui conținut ? O, dimpotrivă ! Dar mă feresc să mănînc profeți, gîndindu-mă că același Paul Valéri, poet al comprimărilor supreme, homeopat impecabil, afirma cu o propoziție-cristal, care pare ea însăși arhitectură : „Tot ce nu este — este fals“.

Poezia *este* și modifică : naște viață, eventualitate, sensuri, deplasări de evenimente. Definiția însă ar ucide-o.

Poezia nu e doar suma elementelor componente ale poeziei și nici numai dozajul acestora. Dacă poetul ar fi să știe cu deplină claritate ce este poezia și dacă — mai mult — claritatea „științei“ lui ar fi la rîndul său măcar ea transmisibilă explicit el n-ar

(Continuare în pag. a 7-a)

Hoț de cer

Ce meserie îngrozitoare această — invidiată nu doar de cîțiva — meserie a scriitorului. Și ce lucru, nu o dată blestemat, sită de nimicnicie, agitată de niște mîini tremurătoare, prin care trece însuși curentul de înaltă tensiune a universului acestuia nici o clipă liniștit... mîini tremurătoare pentru toți : de oroare, de frig, de presimțirile luminoase dintre stele și de cele, amestecate, de pe pămînt.

Poți, nu poți, — scrie. Scrie despre asta și despre asta și despre asta.

Dar cum să scriu despre Dimitrie Stelaru ? Căci el este cu totul **Altceva,** ceva ce nu este al acestei lumi foind de războaie, de reclame luminoase și de viermi.

Am scris despre el cînd încă nu era Stelaru, și trebuie să scriu și acuma cînd nu mai e.

Dar pentruca să vă fac să vedeți ce a fost Stelaru, ochii mei ar trebui să fie fîntîni furioase, și nu sunt decît lacrimi, și gura mea un urlet.

Pentrucă nimeni n'a călcat pe acest pămînt cu pași mai neauziți decît el, nimeni n'a știut să ceară mai puțin decît el, nimeni n'a fost un înger mai uman.

El nu și-a îngăduit să-și păstreze nici măcar Speranța :

„Unde-o să ajung eu Cel Mort / fără minte cu vremea ruptă, / cînd nu mă așteaptă nimeni în lună / ori încolo peste ora opt ? / Printre zăbrelele din închisoarea cărnii / tot mai respir lumină, / dar ce fricos, eu, hoț de cer ! / Vouă aceste litere și disperate / vi le cufund în ochi“.

L-am cunoscut, cu cîțiva ani înaintea celui de al doilea război mondial și dintru început, l-am iubit.

Purta un pardesiu zdrențuit.

S'a înălțat la cer într'un pardesiu de aripi împușcate.

Eugen JEBELEANU

poezia română la 1971

Al. Paleologu

Starea de excepție

1. Nu. Nu sînt de acord să fac asta, chiar împreună cu dumneata, cum zici (invitație curat retorică, de altfel, căci mi-ai băgat chestionarul pe gît expediindu-mă cu el acasă, să mă descurc singur în termen de 36 de ore ; ce fel de „împreună ?"). A defini poezia e o treabă care nu a dat rezultate, cu toate că, cel puțin de la Aristotel încoace au încercat-o capete de primă mărime, decît care, orice am crede, n-om fi noi mai deștepți. Nu a dat și nu poate da rezultate cît vreme ne folosim de mintea noastră omenească și vie, și nu de mașini. Iar dacă într-o zi, Doamne ferește, vom avea, dată de un creier electronic, o definiție precisă a poeziei, deci și rețete sigure de fabricație, adio poezie ! S-o citească tot mașinile. Dealtminteri obsesia asta de-a merge la sigur, mai ales în domenii ale imponderabilului, e un simptom grav al lumii contemporane, în care prea des se manifestă neîncrederea și suspiciunea. Asta a dus la aberația „poeticii matematice", care poate să epateze, poate să dea cum se zice „complexe" mai ales celor ce se numesc „umaniști", dar nu e mai puțin un delir combinatoriu, tautologic în cel mai bun caz.

Afară de asta remarc că întrebarea D-tale cere o definiție a poeziei în genere, ceea ce presupune o judecată **a priori**, și a celei românești în special, ceea ce presupune o judecată empirică. Numai a doua reprezintă o atitudine critică, dar nu cu definiții formale ci cu un examen fenomenologic, ce nu se poate expedia în cîteva rînduri de răspuns la o anchetă.

2. Cînd am avut o mare proză, adică pe Caragiale, Creangă, Ion Ghica, Odobescu, Maiorescu, am avut și poezia mare : Eminescu. E drept că numai pe el, dar face cît o lume. Apoi de pe la 1900 pînă după primul război am avut și poezie și proză destul de mediocră. Ce era bun atunci continua epoca anterioară sau o anunța pe cea următoare, dintre cele două războaie. Atunci am avut iarăși mare poezie și mare proză : Arghezi, Ion Barbu, Bacovia, Blaga — Iorga, Sadoveanu, Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Matei Caragiale.

Dar cred că într-o societate civilizată, adică diferențiată, ieșită din starea de comunitate primitivă și intrată în dinamica și dialectica istorică, fenomenul normal este marea proză ; absența acestela nu e un semn bun. Poezia e o stare de excepție. E păcat dacă lipsește o vreme (cum s-a întîmplat în secolul XVIII în Franța) dar de apărut tot apare la un moment dat. Dar scăderea prozei e un semn de atrofie generală a conștiinței, de diluare a culturii.

3. Nu știu care sînt aceste direcții și ele nu se vor putea discerne decît cu un recul pe care încă nu îl avem. În planul acesta direcțiile nu sînt totdeauna determinate de intenții, mai mult sau mai puțin manifeste.

4. Deși stăm mai bine cu poezia decît cu proza, nu cred că sîntem aproape de a egala nici momentul Eminescu nici momentul Arghezi—Barbu—Blaga—Bacovia. Aș putea face și eu o listă cu poeții foarte buni de azi, dar probabil că ar coincide mai mult sau mai puțin cu alte liste similare.

5. Răul e, după mine, supralicitarea poeziei și confecționarea în serii substituibile a unei poezii care nu e deloc rea, din contră, pare chiar bună, în tot cazul plauzibilă, dar care e pseudo-obscură, pseudo-hermetică, pseudo-naivă, pseudo-politică, pseudo-cosmică etc. Fenomenul nu ar avea importanță dacă nu ar fi unul de proliferație la scară socială și nu ar duce la revendicări ilegitime dar presante.

Eu nu sînt deloc împotriva imitației și epigonismului, pe care prietenul meu Horia Lovinescu spunea rîndul trecut, tot aici, că le refuză „cu înverșunare". Imitația și epigonismul sînt consecințe necesare ale marilor opere ; dacă le vrem pe acestea trebuie să le admitem și efectele. Dar care sînt marile opere care să justifice imitația ? Ai cui sînt acești epigoni ?

6. Cred că în ce privește o revoluționare a sensibilității și deci propriu-zis a „esteticii" (gr. **asisthanomai** = a simți) orice adevărat poet produce o atare comoție, deci o revoluție. Îmi vin în minte, așa la iuțeală deci irezistibil, cîteva nume : Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, Eluard, Esenin, Eminescu, Arghezi, Ion Barbu, Hölderlin, Rilke, Shakespeare, Villon, Dante, Virgiliu, etc. adică absolut toți marii poeți : toți marii poeți au avut un „rol determinant în dezvoltarea poeziei", după toți aceștia „fizionomia însăși a lirismului s-a resimțit".

7. Deși există o poezie filozofică ce a rezistat mileniilor, ca cea a lui Lucrețiu (sau fragmentele rămase de la cițiva presocratici) poezia nu cîștigă nimic exprimînd idei filozofice. Dar există o corelație adîncă între starea poetică și marile întrebări metafizice. M. Ralea, care era departe de a fi un mistic, spunea : „Orice poet mare are mai mult ori mai puțin sentimentul religios al unității cosmosului". În tot cazul nu cred că poate fi cineva mare scriitor deci și mare poet, fără o mare cultură. Și nu există mare cultură fără orizont filozofic.

8. În privința poeziei politice subscriu cu amîndouă mîinile la memorabilul discurs de acum o lună al lui Eugen Jebeleanu (reprodus în ziare). Poezia politică, după părerea mea, e neapărat o poezie de dragoste. Facem politică fiindcă iubim, după cum facem politică fiindcă sîntem muritori (altfel n-am face nimic). Pentru aceleași motive pentru care facem politică, facem poezie : fiindcă iubim și fiindcă sîntem muritori. Nu cred că se poate face poezie bună despre un act legislativ sau un plan economic (dar, în definitiv, cu geniu se poate face orice). Dar știu că s-a făcut poezie mare despre dragoste și moarte, despre bucurie, durere, mînie. Toate aceste mari sentimente umane, sînt, sau pot fi, și sentimente politice. De altfel, îmi vine acum în minte unul din cele mai întunecate și frumoase cîntece de mînie și iubire, care este cîntecul Rezistenței franceze : **„C'est à l'aube"**.

Poetul politic cel mai semnificativ ? Cred că pentru noi tot Eminescu.

9. Nu știu.

10. Cred că am răspuns la această întrebare implicit la punctele 2 și 8.

11. **„Pe cerul fix, de geam curat / Ea păr și frunte și-a răzmat"**. Nu e din 1971 ? Ei și ? Aș mai adăuga încă un vers : **„Rari nantes aparent in gurgite vasto"**. Alt vers, care trebuia să fie din 1971, dar din motive editoriale a rămas pentru la anul : **„Se cuvine tăcerea"** de tînărul Dan Verona (versul acesta va fi titlul volumului său pe care am avut, ca editor, norocosul prilej de a-l cunoaște înaintea publicului).

Anul 1971 mai este foarte important din punctul de vedere al poeziei fiindcă în acest an s-a tipărit volumul complet de **Versuri** al celui mai mare poet român în viață : Emil Botta.

Gabriela Melinescu

Forța poeziei noastre vine din fundamentul ei folcloric

1. Poezia e un act natural, ea există obiectiv. Poetul nu face altceva decît s-o exprime.

Specificul poeziei descinde din sentimentele umane și evident că nu toate sentimentele sînt poezie. O anumită zonă superioară a sentimentelor sînt poezie. În afara acestor sentimente nu poate fi concepută poezia. Specificitatea poeziei românești constă în grupuri mari de sentimente recognoscibile în această arie geografică și spirituală. S-a încercat strălucit să se dea o definiție a specificului românesc prin *„spațiul mioritic"*, ceva era adevărat ; poezia românească are un spațiu al ei.

2. După opinia mea, încă de la începuturile sale, în România poezia a fost mai puternică decît celelalte genuri literare. Nu-mi explic acest lucru prin faptul că toate culturile tinere au o poezie mai puternică, ci deduc forța poeziei culte românești din baza sa, din fundamentul său folcloric.

3. La ora actuală nu cred că există școli literare. Nu mai avem de-a face cu fenomenul 1960 cînd s-a putut spune că apăruse o generație tulburătoare. Acum, cîți poeți talentați sînt, atîtea direcții în poezia contemporană. Școli precizate clar, nu sînt, dar există o mare diversitate în poezie.

4. Nu se poate judeca poezia de azi în raport cu cele mai înalte momente ale lirismului românesc. Aceste mari culmi ale lirismului românesc, cînd erau contemporane cu ele însele, nu dădeau impresia că sînt atît de mari culmi. Ca să judecăm valoric poezia românească contemporană e necesară o perspectivă. Să trăim liniștiți pînă atunci !

5. Există situația foarte stranie că, deși poezia e foarte sprijinită ca spirit, poezia și vai, apariția cărților de poezie depinde de prea mulți care n-au de-a face cu poezia. Lipsa de opțiune a acestor funcționari face ca poezia autentică să răzbată mai dificil și unei poezii sincere să-i fie preferată una cuminte și formalistă. Asta strică și gustul publicului, trepat ! Și mai rău este că, după apariția acestor cărți cuminți, toți acei care au susținut apariția lor, le critică cu vehemență.

6. Nu există poet mare care să fi influențat poezia și care să nu poată fi considerat și revoluționar. Cuvîntul *„revoluționar"* are mai multe accepțiuni dar, în genere, cum în fizică se poate spune că o idee a revoluționat știința, se poate spune că și în artă sentimentele operei de artă au revoluționat arta.

7. Nu cred că există o relație între poezie și filozofie ci o zonă de coincidență în spațiul ideilor trăite. Nu există o trăire în sine. Trăim întotdeauna ceva : un obiect sau o idee, o amintire sau un răsărit de soare. Nu-mi pot imagina „a trăi" decît ca un act al exercitării sentimentelor.

8. În primul rînd poezia trebuie să existe, ca poezie, în măsura în care ea e un act profund realizat și atunci ea are și o implicare social-politică. De exemplu consider că *„Oda în metru antic"* sau *„Luceafărul"*, prin felul în care au fost îmbrățișate de poporul român și prin felul în care el s-a regăsit în ele, sînt poezii mai politice decît *„Scrisorile"* care prezintă fapte perisabile prin epicul lor. Prin evidență poetul cel mai politic este Eminescu pentru că semnificația sa descinde din valoarea sa.

Nu consider, în cazul artei, că semnificația poate să fie superioară valorii ei.

9. Niciodată adevărata poezie nu s-a rupt de poezia populară. Evident poezia cultă de reală valoare n-a plagiat niciodată poezia populară dar ea coboară direct din poezia populară. Idealul poeziei culte este de a deveni poezie populară.

10. Poezia se scrie în cadrul istoriei. Cu cît poezia e mai valoroasă cu atît se dovedește că participarea ei la istorie a fost mai intensă.

11. Din decembrie 1883, cînd a văzut lumina *„Oda în metru antic"*, și pînă în decembrie 1971, cel mai frumos vers al tuturor anilor este : *„Nu credeam să-nvăț a muri vreodată"*.

Virgil Teodorescu

Necesitate și dorință

1—2. Sînt unii care reduc totul la proză : pentru aceștia poezia fiind tot proză (sau o specie a prozei !) întrebarea dumneavoastră este nulă și neavenită.

Eu însă cred că între proză și poezie există, din punct de vedere estetic și structural, nu numai o interferență și o mutație pasageră ci o permanentă mișcare dialectică, pentru că poezia care ignoră proza este o falsă poezie, și invers : cel ce utilizează limbajul nu în scop poetic, ci ca mijloc pentru a obține alte rezultate, dacă vrea ca proza sa să fie eficace, trebuie să ia în considerare poezia, așa cum s-a creat în mediul său, întrucît realitatea se prezintă ca o sinteză a poeziei și a prozei, respectiv a necesității și a dorinței.

Dacă există (și există fără îndoială) o legătură de la cauză la efect între materie și formă, raportul dintre aceste două realități preliminarii nu poate fi decît dialectic.

Deși imaginea stă dreaptă pe picioarele ei deasupra materiei, forma nu este altceva decît o reacție a celei din urmă.

Proza furnizează materia primă asupra căreia se exercită sublimarea poetică a limbajului, iar dorința este nevoită să ia întotdeauna în considerare realitatea concretă.

Lucrul acesta se poate observa cel mai bine în folclor : nevoia de transfigurare, imperioasa dorință a ființei umane de a rezolva, dincolo de logica obișnuită, întrebările pe care și le pune asupra destinului omenirii și asupra propriului său destin, plecînd de la viața imediată, stă la baza întregii producții poetice orale, avînd un caracter determinant.

Transfigurarea prozei, **transfigurarea realității concrete**, iată ce conferă poeziei noastre, și poeziei în genere, o pondere superioară în universul de cercuri și elipse care constituie rezolvarea și afirmația antitezei.

Ca plămadă de conștiință, ea deține primul loc.

Și aș zice că datorită poeziei omul ocupă locul pe care îl ocupă în lume.

3. Ceea ce caracterizează poezia română în 1971, și nu numai în 1971, lăsînd la o parte imixtiunea unor vechi practici poetice, de fapt născute moarte și deci inoperante, desi citeodată jenante prin frecvența lor, lăsînd la o parte pretențiile tehnicismului infatuat) — este cred : pasionanta și neîntrerupta investigare a problemelor fundamentale ale existenței omului in noua societate.

E vorba deci de un **efort poetic real**, absolut indispensabil astăzi, un efort poetic căruia poeții adevărați i-au acordat toată atenția, căci investigarea de care vorbeam, e strîns legată de inovarea mijloacelor de expresie pentru a fi rodnică, de lupta împotriva tendinței de-a înlocui realitatea cu clișee gata făcute, care se multiplică de la sine în disprețul conceptului heraclitian.

De aici decurge diversitatea de stiluri, de forme, de modalități.

Poezia română scrisă în 1971, și nu numai în 1971, a demonstrat, pe de-o parte, că orice conștiință artistică, atunci cînd există, se deosebește de toate celelalte forme de conștiință, tocmai prin travaliul specific elaborării imaginei, (care nu poate să apară, bineînțeles, fără obiectul care o produce, dar poate trăi, totuși, în absența obiectului care a furnizat-o), și, pe de altă parte că între efortul nostru poetic și marea poezie revoluționară a lumii s-a stabilit un transfer inalterabil.

4. Nu mai prejos.

5. După mine răul acestui moment poetic (mai mare, mai mic ?) este **derapajul**, derapajul limbajului care urmează derapajului perspectivei.

6. Există o poezie revoluționară în înțelesul pe care i-l dau la punctul 3. E poezia care respiră dincolo de cadrul poemului, așa cum respirația obiectului se aude dincolo de cadrul lui utilitar.

E poezia care smulge foițele imaginei, stratificările succesive ale conformismului, pînă dă de simburele translucid al realului, poezia mereu inspiratoare, în ciuda aglomerării noastre organice.

Preocuparea ei de căpetenie e sforțarea de

(Continuare în pag. a 7-a)

Nicolae Balotă

Marea inițiatoare

1. Artele poetice ale secolului nostru trădează, printre altele, o intenție obsesivă a poeților și grămăticilor, deopotrivă : voința de a separa poezia non-poezie, de a întemeia poeticul pe o diferență specifică. Bunul abate Bremond distila decoctul poetic în căutarea unei **poezii pure**. Pentru el, ca și pentru Croce ori Valéry ori atîția alții după ei, poezia e de fapt proză plus o grație inefabilă. Preocupările noastre mai recente privind limbajul ne interzic, însă o identificare a poeticului cu vreun inefabil oarecare. Verbul poetic nu este cuvîntul profan, prozaic ce dobîndește, într-o anume împrejurare, o demnitate poetică. Nu împrejurarea face poezia ci cuvîntul însuși. Poemul e, înainte de toate, un act de limbaj. Și întrucît omul s-a făcut pe sine, mai presus de orice, prin limbaj, poezia este un act de construire, de constituire a umanului. Genurile proxime ale poeziei sînt celelalte acte prin care omul **se face** prin cuvînt. „Proza" este unul dintre acestea. O diferență specifică printre altele : limbajul poetic spre deosebire de altele nu se reclamă de la sensuri și valori prestabilite, ci le creează. La limită, e limbajul care își creează limbajul. Poetul este sau, mai exact, ar trebui să fie asemenea acelei păsări din folclorica grădină a lui Ion care „caută să se facă om", cît mai om prin cuvîntul său.

Este esențială de altfel, în poezia română — poematizarea acestui act primordial al poetului. De la anonimul poet al Mioriței pînă la tinerii poeți din zilele noastre, corzile lirei românești au fost deseori strunite pentru a celebra **o nuntă**. O poetică nuntă a cuvîntului cu necuvintele. Rodul acestei nunți a fost mai mult decît strict poetic. Ea ne-a făcut pe noi, în bună măsură, cei care sîntem.

2. Poezia română de pînă acum a izbutit să alcătuiască un continent liric cu un relief specific, cu resurse proprii. Sau, ca să folosesc o altă imagine geografică, ne regăsim în poezia noastră, de un secol, ca într-un **marc nostrum**. Nu putem spune același lucru despre proză cu toate evidentele reușite ale naratorilor noștri. Și totuși, observăm în ultimii ani o mutare a „ponderei" în literele noastre, dinspre lirică spre narațiune. Fenomen determinat doar de generala preferință pentru speciile narative ? Nu, desigur. În paginile lor cele mai autentice prozatorii noștri procedează la un examen al conștiinței publice. Examen salutar. Să nu uităm, însă, că în sensul celor afirmate mai înainte — poezia este marea inițiatoare, cea menită să deștepte în om noul.

3—4. Am convingerea de mai cîtiva ani de a fi intrat într-o nouă epocă de aur a lirei românești. Ce s-a cîștigat ? O nouă condiție de sine a Poetului. O mai amplă **deschidere** a Poeziei spre trecutul ei, spre marile experiențe moderne, spre realitățile istorice și morale ale timpului. S-a depășit treptat falsa contradicție între tradițional și modern. Pe de o parte, prin acea **deschidere** a poeziei spre tradițiile ei, iar pe de altă parte, prin explorarea unor tărîmuri noi, prin tehnici moderne.

Avem conștiința de a porni de la platoul înalt, atins și stăpînit de cîtiva predecesori străluciți. Desigur, înaintea lui Arghezi, a lui Blaga fusese Eminescu, fusese Macedonski. Dar Blaga tînăr, venind la București, după primul război mondial, îl căutase pe Vlahuță. Generația pe care îmi place să o numesc **orfică**, a poeților care au intrat în marea tăcere după cel de-al doilea război mondial, murind — Blaga, Barbu, Bacovia, Arghezi, Pillat, Voiculescu — s-a format (cu excepția prezenței incitatoare pentru unii a lui Macedonski) în atmosfera unui început de secol, minor, al literelor noastre. Nu tot astfel, pleiada poeților de azi. Ei i-au avut maeștri tocmai pe marii înaintași pe care i-am amintit. Aceasta, dar nu numai aceasta, a dat o siguranță nouă verbului poetic românesc. Am asistat în anii din urmă la o diversificare a demersurilor poetice, la o lărgire a sferei poeticului. Avem conștiința de a asista la o erupție a verbului liric românesc.

5. Ceea ce mă irită uneori citind poezii publicate în presa noastră literară este o anumită **răceală**, o **indiferență**. Ce înțeleg prin poezie rece ? O poezie care elimină **patosul** — în sensul propriu, grav al acestui cuvînt. Desigur, sînt departe de a repudia o lirică a ideilor poetice. Marii poeți ai veacului nostru — un Eliot, un Valery, un Ion Barbu, un Blaga — au creat o lirică a intelectualului patetic. Ideea, abstracția însăși, poate fi vie, după cum imaginile, emoțiile afectate pot fi moarte. Dar întîlnește uneori prea multe cuvinte lipsite de acoperire. Luciditatea nu este o primejdie pentru un liric. Dimpotrivă. Dar totodată lirismul este patetic prin excelență, poezia este **patos**, sau — ca să folosesc cuvîntul orfic al lui Rilke — cîntarea este viață.

6. Poezia este locul în care s-au desfășurat și continuă să se desfășoare grave experiențe ale sufletului modern. Marile revoluții sociale, științifice ale secolului, marile cutremure prin care a trecut ființa umană în acest veac, nu puteau să lase cuvîntul — acest prea sensibil instrument al omului, acest chip al umanului — în statutul său anterior. Trăim o revoluționară mutație a condiției umane și totodată a cuvîntului. Lucru ce apare cu evidență și în poezia modernă. Poezia revoluționară este aceea în care se încorporează experiențele unui om nou care-și făurește o lume nouă, o viață nouă. Să numesc revoluționari **„al căror rol a fost determinant în dezvoltarea poeziei și după care fizionomia însăși a lirismului se resimte"** ? Macedonski la noi, Rimbaud aiurea.

7. Una de conjuncție, nicidecum de opoziție. Chiar și atunci cînd un mare filozof precum Platon a condamnat poezia, acesta din urmă se răzbuna infuzîndu-i gîndirea, fertilizînd-o cu „mituri filosofice".

8. Arta, arta în general e, în același timp, o consolare și o putere. Adversarii poeziei au fost cei dintîi care au simțit, cu o sensibilitate în alarmă, puterea care rezidă în poezie. Aceasta nu e un simplu divertisment chiar și atunci cînd pare că se joacă. Poetul își asumă, cuvîntînd, răspunderi ce depășesc sfera strict estetică, răspunderi etice, politice și altele. Astfel, **poezia politică nu este doar cea care celebrează sau condamnă acte politice. Ea este, în sine, expresia unei poziții politice.** În acest sens, cel mai semnificativ poet politic al lumii cred că este, totuși, Dante.

9. O comunicare subiacentă cum se cuvine să fie aceea între izvorul ascuns, îndepărtat și rîurile care aleargă la vale.

10. Cuvintele lui Aristotel din **Poetica** IX sînt încă actuale. Îmi îngădui să le transcriu : **„istoricul nu se deosebește de poet prin aceea că unul se exprimă în proză și altul în versuri (de-ar pune cineva în stihuri toată opera lui Herodot, aceasta n-ar fi mai puțin istorie, versificată ori ba), ci pentru că unul înfățișează fapte aievea întîmplate, iar celălalt fapte ce s-ar putea întîmpla. De aceea și e poezia mai filozofică și mai aleasă decît istoria : pentru că poezia înfățișează mai mult universalul, cîtă vreme istoria mai degrabă particularul".**

11. Puriștii obișnuiau mai demult să extrapoleze versuri din corpul unor poezii. Am putea renunța la acest obicei alexandrin.

Emil Botta

Întrebări pentru întrebări

Cu inteligența mea fără viitor, limitată fiind (o privesc și eu, îndoliat) și dacă nu ar fi adevărată declarația, spiritul meu ar străluci, mirat citesc acest chestionar pe care a binevoit să mi-l aducă o tovarășă din administrația „Luceafărului", cineva care mi se pare a fi un model de omenie. Și omenia mă emoționează profund și de loc nu mă intimidează.

Întrebările, rapid expediate, au tonul, accentul violent al unei somații, al unui ultimatum. Întrebările în sine, crede inteligența mea fără viitor, alungă, elimină conceptul de real și ireal care definește frumoasa, mîndra Literatură. Căsătoria Pămîntului cu Cereasca lumină a lunei, este anulată, mirele și mireasa aveau actele false și călătoreau fără bilet.

Dar îl întreb pe tînărul meu prieten Adrian Păunescu, pe care l-am cunoscut. Au trecut șase ori șapte ani (Evoc poemul său : **Numără, numără, tinere domn...**). Să-mi spună d-sa, de la ce înaltă catedră vorbește ? Sentențele sale nu sînt ale suplinitorului, ci ale pedantului titular al înaltei catedre. De unde tonul acesta justițiar ? Peste ocean dacă aș fi, aș recunoaște fără dubiu, tonul acestui test, sunetul acestor investigații : prestigiosul institut Gallup.

Acum, făcîndu-mi-se și mie dor și foame de lumină, voi răspunde la întrebarea cea din urmă a chestionarului : care consider a fi cel mai frumos vers al anului 1971... Da, iată. Nu este de fapt un vers, ci o epopee, este cuvîntul-miracol : ROMÂNIA.

Leonid Dimov

Rezultantă a momentului istoric

1. Activitate a spiritului pentru spirit, poezia poate fi găsită peste tot. Atunci cînd cizmarul meșterește un elegant pantof de damă, prefigurînd miracolul unei gambe, înseamnă că el a fost animat de un principiu poetic. El nu este nicidecum animat de acest principiu însă, dacă îi vine să scrie pe bombeul unui pantof un vers din Iliada.

Activitatea poetului e însă, prin definiție, demiurgică. El e silit să construiască o lume care, prin corespunderi, să adauge o aură de supremă intimitate lucrurilor. Așa s-a și întîmplat în poezia română modernă, care, datorită lui Ion Barbu și Lucian Blaga, ar ocupa într-o ierarhie ideală primul loc în poezia europeană. Din păcate, redusa circulație a limbii noastre — ea însăși aflată în rîndul celor mai de seamă limbi „încă" poetice — și neizbutirea traducătorilor, n-au permis omologarea acestui fapt.

2. Nu știu ce este proza. Constat, uluit, că ea există dar nu reușesc a o defini. Detectez însă, cu precizie, imixtiunile poeziei și, de cele mai multe ori, ele mă supără (spun „de cele mai multe ori" pentru că, de pildă, Creangă și Matei Caragiale rămîn neîntrecuți). Dacă mă gîndesc la proza propriu-zisă, constat, cu spaimă în fața incapacității mele, că am rămas la Dinicu Golescu și la Ion Ghica. Masivul edificiu al prozei românești din prima jumătate a acestui secol îmi impune. Poezia românească din această perioadă, însă, a țintit și a nimerit mai sus. În anii din urmă (de după 1965), cînd s-au statornicit așezările firești ale artei, proza nu s-a bucurat (avînd în vedere specificul ei) de aceeași „libertate de mișcare" ca poezia. A le compara nu mi se pare, de aceea, a fi științific.

3. Ce n-aș da să pot răspunde la această întrebare. Nu că s-ar opune cineva. Dar eu dau o mare pondere cuvîntului „direcție".

4—5. Eu cred că de la „Junimea" încoace poezia românească n-a trăit un moment mai deplin decît acela din anii trecuți. Ba. îndrăznesc să spun că niciodată efervescența, calitatea și îndrăzneala producției poetice **in ansamblu**, nu au fost mai mari.

Există într-unul din basmele lui Andersen o probă peremptorie : aceea de a simți bobul de mazăre ascuns sub șapte perini. Dacă am socoti că bobul de mazăre e poezia, sunt convins că nenumărați poeți sau cititori ar trece cu bine prin proba de mai sus. Din păcate nouă ne place mai mult „Fetița cu chibrituri" care nici el nu-i un basm urît dar e mai trist.

6. Evoluționiști și nu retrogrizi fiind, ne dăm seama că revolutia înseamnă o grăbire a unui proces mai mult sau mai puțin inevitabil. Momentul Rimbaud a fost, fără îndoială un moment revoluționar în poezie. Ca și momentul Lautréamont. Ele au pregătit clocotul poeziei europene de la începutul secolului. Poate că tot ele o vor scoate din impasul în care a ajuns astăzi. Generația poetică din țara noastră ar putea contribui mult la realizarea acestei nobile sarcini

7. Poezia nu este filosofie. Are unelte mult prea gingașe pentru a putea scormoni în rocile fundamentale ale cunoașterii. Din fiece poezie autentică însă, se poate „structura" o filosofie sau chiar mai multe. Asta nu înseamnă că poezia trebuie să fie o „ancilla philosophiae".

8. Următoarele versuri :
Vir o con go eo lig

(Continuare în pag. a 7-a)

poezia română la 1971

Taşcu Gheorghiu

Nici unul dintre marii poeţi nu a fost retrograd

Dacă epoca noastră se reclamă de la o nouă fenomenologie a unei poezii — activitate a spiritului, ea derivă cu justeţe din premisele ducassiene ale unei ştiinţe a actului poetic care „trebuie să aibe drept scop adevărul practic". Aici, genul proxim şi diferenţa specifică a poeziei, îndelungul efort penibil al căutării lor în care întîrzie zadarnic veacul, ca în jocul în care depărtarea e apă stagnantă a „gemetelor poetice ale acestui veac care nu sînt decît sofisme", cînd apropierea e focul, simburele incandescent al fulgerelor lui Maldoror. „O logică existînd pentru poezie", scrie Lautreamont, „ea nu e aceeaşi şi pentru filozofie. Filozofii nu sînt atît cît poeţii. Poeţii au dreptul a se considera (ca fiind) deasupra poeţilor". Pentru că : „e stofă de poet în moralişti, în filozofi. Fiecare castă o suspectează pe cealaltă, îşi dezvoltă calităţile în detrimentul celor care o apropie de cealaltă castă. Gelozia celor dintîi nu vrea să mărturisească faptul că poeţii sînt mai puternici decît ea. Orgoliul celor din urmă îşi declară incompetenţa de a da dreptate unor creiere mai tandre".

Se poate ca, pornind de la o ştiinţă a poeziei, aceasta să nu poată fi înţeleasă decît ca o investigare a surselor ei. Şi citarea, chiar dacă abundentă, e pentru a înţelege cum centrul de gravitate al poeziei, situîndu-se dincolo de copia fotografică a evenimentului, îşi asumă esenţa lui premonitorie, cu îndrăzneţul risc al saltului în devenirea lui istorică. Acţiunea ce se întreprinde trece de orgolioasa descriere a unui registru sentimental, printr-o tainică mişcare de transgresiune, către o nebănuit de largă cuprindere a ceea ce sîntem : „Nu am nevoie să mă îngrijesc de ceea ce voi face mai tîrziu, afirmă Lautreamont. „Trebuia să fac ceea ce fac. Nu am nevoie să descopăr ce lucruri voi descoperi mai tîrziu. În noua ştiinţă fiecare lucru vine la rîndul său, aceasta îi este excelenţa".

Teorema ducassiană oferă evidenţa unui fenomen de importanţă capitală pentru înţelegerea dramaticelor mutaţii în tectonica acţiunii poetice privită în modernitatea ei. Acul sensibil al acestor seisme s-ar întrezări, poate, în faptul că : „Noi nu ne mai mulţumim cu ceea ce avem în noi. Noi vrem să trăim în gîndul altora, al unei vieţi imaginare. Ne străduim să părem aşa cum sîntem. Lucrăm spre a conserva această fiinţă imaginară, care nu e altceva decît cea adevărată. Dacă avem generozitatea, fidelitatea, ne grăbim a nu le face ştiute — pentru a ataşa aceste virtuţi, fiinţei acesteia. Nu ni le desprindem spre a i le uni. Sîntem cutezători spre a ne cîştiga faima că nu sîntem poltroni". Argumentul din „Poezii" explică şi ilustrează fraza cu care se deschide întîia strofă a cîntului al cincilea, atît de tulburătoare şi astăzi : „La ora cînd scriu, noi fiori străbat atmosfera intelectuală : nu-ţi trebuie decît să ai curajul să-i priveşti în faţă".

Fruntariile dintre poezie şi proză nefiinţînd în discutabila mea convingţiune, cer îngăduinţa de a trece la cea de-a treia care mi-o asigură pe cea următoare în încredinţarea că poezia de azi se află, fără îndoială, la nivelul celor mai înalte momente ale lirismului românesc. Un punct la zenit care, cu teamă, poate, se leagănă între răsărit şi apus pe acele unei busole care vibrează între temeritate şi confort, — acesta fiind şi răspunsul la cea de-a cincea întrebare.

O singură poezie : poezia revoluţionară, iar ce poate fi se poate desluşi din cele ce răspund la întîia întrebare. Certitudinea că poezia este prin esenţă politică ne obligă să certificăm că, dacă ea celebrează cum spuneţi, actul politic, ea desigur, nu-l comite şi sfera poeziei politice se limitează inevitabil. Actul politic în poezie poate fi mai sensibil detectat sau mai ascuns : misterul din care se întregeşte actul politic este genul proxim ce se detaşează din acele taine greu de pătruns şi pînă acum insuficient revelate din care se circumscrie sfera actului poetic, cu care se interferează ca idee, dar nu se suprapune ca tensiune şi formă. Travaliul poetic este înfinit şi liber a se revela cu instanţe care-i sînt proprii, nu suportă confinii dar îşi asumă tot atît de liber responsabilitatea în faţa istoriei. Mai trebuie, oare, adăugat adevărul unanim recunoscut că niciunul dintre marii poeţi ai literaturii din toate timpurile, nu a fost retrograd şi că, dimpotrivă, oricare din ei a reprezentat un factor înnoitor atît ca idei cît şi ca expresie ?

Există un principiu constant al vaselor comunicante între poezia noastră populară şi lirica nu numai a anului 1971, ci din toate epocile. Mi se pare însă că, în timpii din urmă, osmoza se face mai în profunzime, apelînd la marele fond metafizic al folclorului, la acele forme oculte ale poeziei populare, la exorcism, la blestem, la bocet, la descîntec. Este şi aici acelaşi efort de înnoire a gîndirii poetice, care-şi caută mereu alte moduri formale şi de concepţie. El face însă mai greu vizibil, deşi inerent, caracterul civic al poeziei în logodna ei cu eposul popular.

Cred că răspunsul la cea de-a zecea întrebare se cuprinde în cele spuse pînă acum ; cît priveşte transcrierea celui mai frumos vers al anului 1971, dificultatea pare de neinvins şi arbitrarul o primejdie. Recolta e bogată în librării şi edituri ca în hambarele bărăganului. Aleg, aşadar, cu sfială şi, cerînd iertare, voi spera cel puţin la favoarea citării a două versuri :

...că sîntem priviţi ca nişte cartuşe
şi că puţin îi pasă celui cu pieptul ciuruit de proiectile
dacă prin el va luneca luna
transformîndu-l într-un fagure de miere —
sau încă un proiectil.

(E. Jebeleanu ; „Luceafărul" Nr. 47, 1971)

...distrugeţi frăgezimea primei trepte.
Altfel — urlînd mărturisirea-i rece —
poetul prin ţinutul crimei trece.
(*„Shakespeare"* — Istoria unei secunde)

Ilie Constantin

Al treilea mare moment poetic

1. Dacă înţeleg eu bine, a afla genul proxim şi diferenţa specifică pentru ceva — în cazul de faţă :**„pentru poezie în general şi pentru poezia română în special"** — echivalează cu a găsi **definiţia** acelui lucru. Or, eu am rămas, încă din ani şcolarităţii, cu o manifestă ostilitate faţă de definiţii. Trăiesc cu impresia că a defini un lucru, a-i da un „nume" înseamnă a-l opri printr-o insuportabilă relaţie de proprietate asupra lui. Am citit cîndva o nemaipomenită povestire S.F. (de science-fiction) în care un ordinator gigantic se osteneşte ani îndelungaţi pentru a scrie, pe imense suluri, toate numele posibile ale divinităţii, în toate limbile pămîntului şi cosmice posibile. Finalul e zguduitor : cei doi tehnicieni care urmăresc de atîta vreme, convinşi de inutilitatea demersului ! munca ordinatorului înţeleg, la un moment dat, că bilioanele de nume au fost scrise. Şi atunci ei privesc spre cerul nocturn în care : **„stelele se stingeau una cîte una !"**

nimeni de vreme ce poetul este exprimarea cea mai înaltă a simţirii unui popor iar acest popor, în istoria sa, a luptat pentru înfăptuirea atîtor revendicări sociale şi naţionale.

9. Comunicările dintre lirica populară şi cea cultă au îmbrăcat prin secole şi decenii aspecte felurite, de la simpla parafrază volnicească a doinei şi baladei (poeţii Văcăreşti, paşoptiştii, Alecsandri) pînă la tratări polifonice, de înaltă personalitate (Eminescu, Blaga). Secolul nostru a adus o extindere în cunoaşterea şi preţuirea de către scriitori a liricii populare prin interesul acordat unor specii ignorate altădată : bocetul, descîntecele etc. Comunicările au devenit mai subtile. Cred că pentru poeţii noştri creaţia lirică populară este aidoma Piramidelor : mereu adîncim cunoaşterea lor, rămînînd eterne taine. Poezia populară ne va lumina, într-o tot mai bogată şi subtilă perspectivă, tutelar, aşa cum Piramidele din înălţimea lor, domină protector şi tainic cultura lumii.

Coborînd la faptul literar curent, pot fi uşor detectate în creaţia unor poeţi de azi, din generaţii diferite, acele comunicări fructuoase cu poezia populară. Ca unul care am parcurs şi parcurge, cu puţine excepţii, toate volumele de poezie care apar, mi-ar fi uşor să extind la proporţiile unui studiu răspunsul la această întrebare, cu exemplificări numeroase.

11. — Să transcriu cel mai frumos vers al anului 1971 ? Nici nu mă gîndesc ! Ce e aceasta, un album? De unde să ştiu eu care e cel mai frumos din miile şi miile citite ? Şi, pe urmă, de unde să iau versul : din volume sau din presă ? Cine îmi poate da siguranţa că acela şi altul e cu adevărat „cel mai frumos vers" ?

Mai mult, n-aş putea să transcriu nici cea mai frumoasă strofă, ori poezie ! Nici cea mai frumoasă culegere de poeme ! M-am deprins să operez în comentarea autorilor, nu cu un vers, un poem, o carte, ci cu **destine literare.** E mai drept.

fie-mi iertată expresia — iar apariţia unei pletore de imitaţii **formale** (cam pleonastic spus) poate acredita ideea că avem de-a face cu un pseudo-efort **în genere** că, **în genere,** caracterul dificil al formei poetice indică un sub-efort, o izolare de problematică esenţială, — cînd, de fapt, în cazurile cele mai reprezentative, situaţia este exact inversă.

6. Revoluţia în poezie înseamnă cu totul altceva decît în viaţa socială. Din punct de vedere al mesajului social, Bolliac pare mai revoluţionar decît Bacovia, ceea ce nu-l împiedică să rămînă un versificator oarecare, pe cînd Bacovia „revoluţionează", într-un fel anumit, poezia română. Mai mult : asemenea distincţii pot fi observate în opera aceluiaşi autor. Rimbaud este revoluţionar **la propriu** în „Fierarul". — dar revoluţia sa artistică s-a exercitat prin „Corabia beată", sau „Un anotimp în infern". Şi aşa mai departe — pînă-n ziua de azi...

7. Poezia şi filozofia trăiesc, de cînd lumea, într-o aproximativă comunitate de interese „imediate", dublată de o foarte netă separaţie de mijloace şi scopuri. Filozofia tinde, dacă nu mă înşel, la investigarea şi definirea realităţii înconjurătoare, cu instrumente logice ; ea tinde, finalmente, spre încadrare şi circumscriere. Poezia investighează şi defineşte, mai ales, ceea ce nu poate fi încadrat (delimitat, dacă vreţi) ceea ce refuză „judecăţii ştiinţifice" — pentru că („Joyeuse ou lamentable, elle porte toujours en soi le divin caractere utopique) — ba, mai mult, „Elle contredit sans cesse le fait, à peine de ne plus etre" (Baudelaire).

8. Poezia politică, prin excelenţă, are menirea să surprindă nu atît **faptul** (un **fapt** este, de fapt, ceva ce se dispensează de comentarii), ci „particula cea mai sensibilă a Viitorului, în sfera clipei de faţă". (Valery, într-o transpunere aproximativă). Poezia, propriu-zis, n-are căderea să „celebreze" nimic şi pe nimeni — nici măcar pe sine însăşi ; ea există

Din fericire, nimeni nu a reuşit şi nu va reuşi să dea o definiţie perfectă Poeziei, stelele ei vor arde mereu deasupra tuturor spaţiilor culturii, fără de moarte.

2. Iată o întrebare care poate provoca dihonie între poeţi şi fraţii prozatori ! Opinia mea este că realizările dintr-un domeniu şi celălalt sînt anevoie de comparat. Dacă le vom scruta, pe fiecare în raport cu propria istorie, vom constata că **în poezie trăim cel de al treilea mare moment, după „Junimea" şi lirica interbelică ;** în cazul prozei situaţia e mai complicată dar, în esenţă, mişcarea e aceeaşi. De altfel, atunci cînd o literatură trăieşte o perioadă de avînt, de „flux", rareori ea neglijează vreun gen în favoarea doar a unuia dintre ele, care s-ar dezvolta zdrobitor. Alţii vor face, probabil, disocieri subtile în marginea faimosului adagiu alecsandrian despre înzestrarea lirică a românului. Mai cuminte mi se pare să comparăm succesele prozei cu cele ale poeziei cît mai prudent posibil.

3. La 1971 principala direcţie a poeziei româneşti rămîne una, binecunoscută, dintotdeauna, cea a **interiorizării.** Ieşită din impasul ilustrativist exterior, de acum 15-20 de ani, poezia noastră apropiindu-se tot mai mult de om, s-a apropiat de sine. Iar această apropiere poate fi constatată în cazul fiecărui destin liric important, luat în parte.

4. Intenţionez să scriu cîndva (peste cîţiva ani) o „istorie a liricii româneşti". În această întreprindere mă bizui pe o bună cunoaştere a liricii contemporane, din perspectiva căreia voi privi totul (cu înţelegerea, firească, a fiecărei perioade istorice în parte). Noi, în genere, privim poezia română cam de pe la 1850 încoace. Explorări în trecutul aparent mai sărac (explorări nu de genul „istoriei literare" tipicare, cu atenţie mai mult la istoria culturii decît a faptelor de literatură specifice !) pot schimba optica noastră curentă asupra evoluţiei acestui gen. Aşa cum am spus în dese rînduri, cred — ca şi alţii — că perioada actuală este una din cele mai rodnice din istoria lirismului românesc. Important este că, deşi operele create pînă acum de poeţii actuali sînt prin ele însele revelatoare, avem încă de aşteptat de la cei mai mulţi dintre ei cărţi de seamă. Într-un cuvînt, acest moment va continua, negreşit.

5. Nu există un rău mai mare decît altele, constatabil la scara întregului moment poetic actual. Unele din rele sînt eterne : înzestrarea limitată a unor autori, nivelul intelectual modest cu multele sale consecinţe, epigonismul, preluarea grăbită a unor „mode". Cred că, privind neabătut în propria sa inimă şi, astfel, în inima poporului său, un poet de talent nu se poate rătăci, oricît l-ar lovi rele mai mari şi mai mici.

6. Poezia revoluţionară — o noţiune care se poate înţelege în două moduri. Mai întîi, denumim poezie revoluţionară acele creaţii care revoluţionează literatura unei epoci. Eminescu a scris poezie revoluţionară, zguduind şi transformînd din temelii lirica de pînă la el. Simbolismul francez a revoluţionat peisajul poeziei vremii „gîtuind discursul" tradiţional.

Prin poezie revoluţionară se înţelege şi ceea ce s-ar numi **poezia revoluţiei,** cîntul social de bărbătească intonare, generos şi convingător, cum puţini au reuşit, la cea mai înaltă exprimare. E vorba de Whitman, Maiakovski, Jozsef Atilla. Normal, această poezie a revoluţiei este, prin datele ei, şi una revoluţionară determinînd mutaţii profunde în fizionomia lirismului.

7.şi10 Întrebarea a şaptea (relaţia dintre poezie şi filozofie) şi a zecea (raportul între istorie şi poezie) sînt prea vaste pentru dimensiunile unei anchete. Pentru a răspunde, e nevoie de cîte un semestru universitar, cel puţin. Nu mă încumet să improvizez ceva despre una sau alta din aceste chestiuni, care au constituit teme ale unor grave volume şi teze de doctorat.

8. Poezia politică este o realitate îndelung constatată, de la începutul tuturor literaturilor. Celebrînd actul politic sau făptuindu-l (şi, adesea, cele două acţiuni sînt simultane) poetul rămîne în primul rînd. Forţa gestului său constă în specificitatea sa. Chiar dîndu-şi viaţa pe baricadă, poetul rămîne poet şi jertfa sa e importantă căci are în spatele ei perspectiva unei opere.

Poeţi politici semnificativi se pot cita din toate literaturile şi din toate vremurile, cu menţiunea că numărul şi valoarea lor cresc în zonele şi epocile cutreierate de Revoluţia socială. Literatura română n-a dus lipsă de poeţi politici, şi acest lucru nu va mira pe

Dan Deşliu

Poetul nu poate fi decît suflet colectiv

1. De la „ut pictura poesis", pînă la „de la musique avant toute chose", toate apropierile posibile între poezie şi celelalte forme de expresie artistică au fost, ca să zic aşa, epuizate — fără vreun folos evident. A discuta sumar problema „specificităţii", în contextul unui i. terviu-anchetă, nu mi se pare ispititor.

2. Condiţii istorice binecunoscute, au făcut ca poezia română să parcurgă într-un secol şi jumătate, un proces evolutiv care, altundeva, s-a petrecut în perioade incomparabil mai întinse. Aceasta explică, între altele, coabitarea şi interferenţa speciilor în poezia noastră, de la începuturile sale pînă-n prezent. De aici — consecinţă firească — transferul de „sarcini" între proză şi poezie, vizibil chiar în cazuri limită — la Eminescu, bunăoară, ale cărui **Scrisori** şi nu numai ele, includ vaste zone de „vorbire în versuri" ; mai recent, la Arghezi, în „1907", şi „Cîntare Omului". Remarca de mai sus, anticipată, dealtminteri, de comentatori competenţi — vrea să preludeze răspunsul meu la întrebarea implicită : „în ce constau ponderea şi expresivitatea poeziei autohtone, raportată la proză ?" Cred — fără cea mai vagă intenţie de ierarhizare — că trebuie subliniată aici, ca o trăsătură specifică poeziei, capacitatea disociativ-asociativă a ideilor, senzaţiilor, fenomenelor, traduse în limbaj coerent (nu însă „pedestru") precum şi efortul de mlădiere a graiului românesc pe măsura necesităţilor sporite de a exprima un univers spiritual tot mai complex.

3. Prin realizările (sau tentativele) remarcabile ale poeţilor din generaţii diferite, poezia noastră actuală contribuie, cred, cu pondere şi expresivitate specifice, la înţelegerea raportului dintre destinul individual şi problematica majoră a colectivităţii, reflectă relaţiile tot mai pregnante dintre individ şi societate. poezia contribuie — îndrăznesc să afirm — la definirea contemporanilor noştri din această ţară drept cetăţeni ai planetei, cu o identitate spirituală precisă. Despre „direcţii" foarte clar diferenţiate nu mă încumet să vorbesc, întrucît problema reclamă o investigare o capacitate de selecţie şi analiză a căror amploare depăşeşte, pare-se, chiar posibilităţile criticilor noştri de frunte.

4. La un nivel foarte onorabil, atît ca experiment, cît şi ca realizări incontestabile. Firească, în sfera artei, comparaţiile, raporturile mai bine zis, funcţionează cu totul altfel decît în alte domenii (economic, sportiv, etc).

5. Imitarea de către nechemaţi a problematicii grave. Mai explicit : uneori sbuciumul artistului autentic, generat de tendinţa de a exprima ceea ce este încă latent, nedefinit, (ne-spus), ceea ce, bun sau rău, germinează în relaţia dinamică ins-lume, particular-general, acest proces viu, extrem de fin şi de complicat, este recepţionat de impostori la un nivel superficial — la nivelul „epidermic", exclusiv ca act creator, ca invenţie, ca tentativă. În acest sens. Shakespeare mi se pare un model aproape ideal : problematică devansînd cu secole realitatea contemporană lui, prefigurînd marile frămîntări ale umanităţii şi ale artei moderne — expresie artistică neîntrecută, după opinia celor avizaţi, pînă-n zilele noastre.

9. Atît prin substanţă (umanism, patriotism, dor, spirit fantast) cît şi prin mijloace, prin elemente ale formei. Exemple numeroase — la Nichita Stănescu sau la Ana Blandiana, la Ion Alexandru sau la Marin Sorescu. Relaţia este, oricum, inerentă şi inextricabilă ; poetul nu poate fi decît suflet colectiv, „dintru mulţi şi demult purcezînd".

10. Simplificare de circumstanţă : Poezia înseamnă şi istoria spirituală a unei colectivităţi umane.

11. Din lecturile personale — incomplete desigur :

„Şi mă priveşte din gloria paielor
cu singurul ochi care nu i-a fost scos".

(din memorie — Eugen Jebeleanu — în **Contemporanul ;** „Parcă primăvara spre vară" — Rog să se verifice, eventual cu ajutorul autorului).

Ştefan Aug. Doinaş

Ponderea poeziei — incomparabil mai mare decît cea a prozei

1. Regret. O asemenea încercare depăşeşte puterile mele...

2. Am impresia că, în cultura noastră, ponderea poeziei a fost incomparabil mai mare decît cea a prozei. Folclorul românesc numără cîteva capodopere în versuri (înrudite, unele tematic cu produse asemănătoare ale popoarelor învecinate, dar unice ca valoare artistică în tot spaţiul balcanic), dar nu ne oferă lucrări de proză de aceeaşi calitate. Mai tîrziu, răsunetul social al activităţii poetice a unor scriitori ca Alecsandri, Eminescu, Coşbuc, Goga, Blaga, Arghezi întrece, indiscutabil, „priza" de care s-au bucurat prozatorii noştri. Astăzi, acest raport pare, întrucîtva, mai echilibrat. În ceea ce priveşte expresivitatea, aceasta mi se pare o calitate esenţialmente poetică ; atunci cînd o întîlnim, deosebit de manifestă, în opera unui romancier (ca de pildă, la Sadoveanu), scrisul acestuia se încarcă de valenţe lirice care-l apropie de... poezie.

4. Crestele cele mai înalte ale Carpaţilor se află aproximativ la aceeaşi altitudine.

5. Lipsa de răspundere faţă de limbaj.

6. Nu cred că se poate vorbi de revoluţie în materie de poezie. Marii poeţi reprezintă personalităţi unice care se deosebesc profund (singurii care le seamănă sînt epigonii lor lipsiţi de orice valoare, dar care, în acelaşi timp, sînt... fiii aceleaşi Muze. Nici un mare poet n-a schimbat „fizionomia însăşi a lirismului", ci doar i-a adăugat propriul său profil.

7. Identică cu relaţia dintre poezie şi viaţă. Ideea (celulă a filozofiei) şi sentimentul (celulă a trăirii) intră obligatoriu în compoziţia poeziei, prin simplul fapt că limbajul **numeşte.** Dar **Idcea**, ca şi sentimentul, îşi ocupă locul lor în poezie numai în măsura în care devin imagini ce se adresează unei sensibilităţi specifice.

8. Poezia nu poate celebra un anumit act politic fără a deveni ea însăşi act de angajare politică. Sfera ei este, practic, nelimitată : de la proiecţie mitică şi ditiramb — pînă la satiră socială sau diatribă cu adresă personală. Cei mai semnificativi poeţi politici mi se par a fi Virgiliu şi Maiakovski ; amîndoi au creat opere în funcţie de idealul politic al unei anumite structuri sociale constituite.

9. Dintre cărţile anului 1971, pe care le cunosc, numai în „VERSURI" de Emil Botta am putut constata o comunicare organică şi decantată cu folclorul, un nobil model de asimilare a sensibilităţii şi expresiilor populare.

10. Nici un raport constant. Unii poeţi se întîlnesc cu faptul istoric, alţii — nu.

11. N-am citit toate cărţile de poezie ale anului 1971. În memoria mea se află gravate următoarele versuri : **Am fost plecat şi l-am găsit pe spate-n / armură de-mprumut, era mai tînăr / dar cînd din somn am vrut să-l chem albisc / şi cuşca lui foşnea — şi ce-ntuneric / era-n aramă cînd l-am scos pieptarul.** (Mircea Ciobanu : **„ETICA"**, XXIX, pag. 61).

Constanţa Buzea

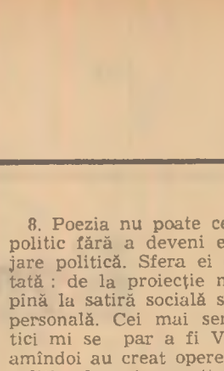

De unul singur

1. Poate că poezia este cel mai frumos sacrificiu pe care îl face mintea unui laş, acela de a-i impune trupului să rămînă şi să moară eroic.

Poezia este ca o armată care nu-şi sperie aspiranţii şi nu-şi supune soldaţii la acel iniţial şi eliminatoriu examen medical. Ea o face la urmă şi operează printre bătrînii şi credincioşii ei generali.

Că poezia noastră este dintotdeauna foarte bună, se datorează unui fapt paradoxal : înzestrarea noastră se arată, mereu, mai puternică decît, firesc, complexul nostru.

În faţa şansei noastre incerte de a apărea şi de a spune oportun nişte lucruri, chiar dacă acestea rămîn pînă la urmă fie ca nişte concluzii, fie ca profeţii, în general poezia este visul poeţilor săi.

Că retoricii vor să se exprime în maxime, ermeticii să explodeze într-un ou din ce în ce mai mare, iar liricii să scape de singurătate şi să ridice **măcar** dialogul pe culmile babilonului — toate acestea nu sînt decît ambiţii de noblеţe.

2. Proza şi poezia pot fi comparate cu două catedrale cu credincioşi bine număraţi şi care nu se amestecă între ei. Fiecare se închide între pereţii zugrăviţi cu fresce, ori, dincolo, ziditi din iconiţe. Ponderea ? Ponderea o dă bineînţeles acel uriaş de poveste care zmulge acoperişurile luîndu-şi fără nici o sfială lucrurile care îi trebuiesc lui în acel moment.

3. Excepţională. Dar nu se fac încă simţite cele cîteva capete ordonate, de critici care să-şi asume frumosul risc de a ne arăta ce sîntem, cît sîntem, unde am ajuns şi ce mai putem spera. Poate că a rămîne harnic cronicar săptămînal, bun cititor al tuturor cărţilor care apar, este singura soluţie realistă. Teama de a nu greşi, care e omenească, prelungeşte starea de inhibiţie a criticii care, deşi foarte activă, împarte aceleaşi bucăţi egale şi monotone tuturor, epuizind din ce în ce mai fragila bunăvoinţă a publicului. Trăim deci uşor compromişi.

4. Eu nu mai cred în răbdarea celor care citesc. Cînd alegem o carte, ştim despre ea mai mult decît ar trebui să ştim, iar lectura ne dă, ca o stare de panică, sentimentul timpului pierdut. Vrînd să fim în pas cu întîmplările lumii în care trăim, apelăm la literatură ca la un fel de sucursală, mai agreabilă, a ştiinţelor şi tehnicei. Evident, vom pierde pe drum, din cauza vitezei, tot ce e mai bun, ignorînd stilul, ignorînd numele autorului. Vrem fapte, vrem adevăruri, subliniem pe pagini anonime lucrurile de strictă necesitate, aplicabile undeva, convertibile în ceva. Deprindem adică nu gustul de a citi, nu plăcerea intelectuală, ci ne cultivăm obscura obligaţie hrănace de a consuma artă. Cea mai credincioasă, cea mai pură lectură a unei cărţi se face în timpul creării si cizelării acelei cărţi de către autorul ei însuşi.

6. Poezie revoluţionară, adică **revoluţie de unul singur.** Ea nu poate fi ajutată să se facă, şi nu poate fi blamată, după ce s-a făcut, pentru că ea este artă şi adevăr şi propune lumii din viitorul imediat o stea de urmat. Şi dacă în jurul ei se face scandal, orice fel de scandal, acesta se consumă **în prezent** si astfel o subliniază şi mai apăsat. Poezia revoluţionară este adesea plină de imperfecţiuni. Prin ele, poezia intră într-o primă falsă zonă vulnerabilă. Falsă, deoarece tinerii au gustul imperfecţiunii, sau au un cult pentru imperfecţiune. Epigonii apar tocmai pe dira acestor imperfecţiuni. Fondul însă rămîne pur, el este unic şi al unui singur om — poetul care a revoluţionat. Pentru români — Macedonski este în continuare sterp de urmaşi ideali E un caz dintre cele mai triste, un destin insuportabil.

7. Poeziei i se dă un timp efemer. La ea vin oamenii care simt ca o fatalitate neputinţa de a îmbătrîni. Ea nu se naşte om din om, minte din minte. E o stare, care începe prin contaminare lirică, fără nervi, fără dorinţa de a contrazice, fără lume, fără un public interesat ori curios. Simt şi transcriere, în singurătate şi pentru singurătate, tocmai pentru că i se dă un timp efemer de consacrare.

8. Poezia politică nu celebrează ci comite actul politic. Cazurile autentice sînt extrem de rare. „A comite" înseamnă a învinge dificultăţile şi a fi crezut, a fi moral pînă la capăt şi a suferi fără martori, fără timiditări, fără ezitări. Sfera poeziei politice are în centrul ei un simplu fir de iarbă care se plînge că a fost strivit, sau un miel naiv jupuit, sau o lebădă despre care se poate spune la infinit că tace pentru că ea este amuţită, sau un inel fără logodnici sau un glonte simbolic de aur.

9. Nu înţeleg să mă refer strict la anul 1971, pentru că a fi ultimul nu înseamnă a fi şi cel mai bun, ci la nivelul atins şi menţinut în ideea care mă interesează. Poezia populară nu mai ajunge astăzi la oraş numai prin intermediari, adică prin acei minunaţi cercetători. Ea vine şi propune poeziei nu piese exemplare, ci oameni, poeţi.

11. „M-am dus să mai aştept un an din puţinii mei ani, un an din nesfîrşiţii ei ani..." (Eugen Jebeleanu : „Iarbă proaspătă").

Excepţia în literatură

Termenul excepţie comportă mai multe sensuri în marea arie a literaturii. În primul rînd, el se află raportat la ideea de valoare. Despre Eminescu s-a spus mereu, şi pe bună dreptate, că reprezintă o apariţie excepţională. Dar ideea de valoare se mai poate asocia şi cu alte sensuri pentru a realiza excepţia în literatură. Eminescu rămîne unic prin altitudinea atinsă dar nu şi prin coordonatele folosite, dintre care o bună parte existau încă dinainte în literatura românească. Un alt poet, Budai-Deleanu, care nu dispunea de nimic la timpul său, a realizat în mod paradoxal, o operă valabilă de proporţii monumentale. El întruchipează un diferit sens al excepţiei, de astădată nu sub aspectul culminaţiei, ci al izbucnirii plenitudinare dintr-un gol.

Dar, lăsînd trecutul nostru mai depărtat, să privim şi unele cazuri mai apropiate de noi. Budai-Deleanu atinge totuşi un gen de mult cunoscut în marile literaturi europene, care i-au servit unele modele. Un scriitor modern ca Matei Caragiale dă, însă, o operă ciudată de un tip încă inexistent pînă atunci nu numai în literatura noastră, dar şi în alte literaturi. El înfăţişează excepţia sub raportul materiei şi al tratării. Totuşi, privită din unghi stilistic, perfecta sa calofilie nu introduce ceva nou în literatură în afară de o marcă a sa profund personală. Un alt scriitor modern, Hrmuz, vine, însă, cu o generală concepţie inedită despre literatură, care nu-şi avea încă un echivalent pe vremea sa. Excepţia ni se impune aci în ordinea conceptuală şi în ideea despre scris. Dar şi Hurmuz s-a folosit de resursele limbii naţionale, cărora le-a dat numai o altă funcţiune decît cea obişnuită. Faptul, însă de-a folosi o altă limbă, şi a rămîne totuşi unul din cei mai tipici scriitori români, aşa cum s-a ilustrat Panait Istrati ne relevă iarăşi un nou sens al excepţiei.

Ne-am oprit numai la cîteva cazuri din literatura noastră, dar fenomenul se extinde pe o arie infinită de diferenţieri. Există excepţii care pleacă din cele mai variate unghiuri. Ele pot fi mai mari sau mai mici, mai dense sau mai diluate, mai evidente sau mai învăluite, dar, în totalitatea lor, acoperă orice literatură profund autentică. De aceea, în poezie — şi, desigur, şi în celelalte arte — atît noţiunea de excepţie cît şi aplicarea ei se bucură de alt regim decît în restul domeniilor frecventate de noi. Acolo, după cum se ştie, „excepţia întăreşte regula"; este o **ancilla regulae.** Deşi şi această idee se cere revizuită, iar nu acceptată axiomatic, aşa cum se obişnuieşte în mod curent, noi s-o admitem, totuşi, fără a-i mai diseca temeiurile. Literatura, însă, refuză din capul locului acceptarea ei. Aci ea nu „întăreşte regula", ci este **însăşi regula.**

semnificaţii

De unde provine această raportare specială la ideea de excepţie, care, dintr-o expresie neînsemnată şi periferică, devine dintr-o dată dominantă şi suverană? Răspunsul nu cere o reflecţie prea laborioasă. Însăşi literatura, în totalitatea ei valabilă, constituie un cuprins al excepţiei. Nu oricui îi este hărăzit darul poetic. Îmi permit, cu această ocazie, să evoc o amintire relativ recentă. Acum vreo doi ani, revista **România literară** a avut o întîlnire cu profesorii din învăţămîntul mediu, la care am participat şi eu. În cursul discuţiilor, la aserţiunea că „românul e născut poet", regretatul şi neuitatul Vladimir Streinu a dat un răspuns memorabil, anume că într-o ţară nu pot să existe douăzeci de milioane de poeţi. Aşadar, chiar şi la noi darul cu adevărat poetic este un privilegiu **excepţional.**

Şi atunci, în orice literatură naţională trebuie mereu să se ivească excepţii pe un fond el însuşi de excepţie. Ele au atribuţia necesară de a hrăni continuu acel fond definitoriu, care altminteri ar decădea de la înalta sa treaptă excepţională, şi ar intra în cîmpul lucrurilor obişnuite sau poate chiar inutile. Una din funcţiunile destructive ale poeţilor mediocri sau ale falşilor poeţi din toate timpurile a fost aceea de a scoate poezia de pe terenul propriu al excepţiei adică de-a o desfiinţa. Lăsîndu-se conduşi de rutină, de şabloane, de caducitatea modelor, ei îi ucid suflul creator, însuşi dispozitivul **excepţional** dintr-însa, care o face să existe.

Edgar PAPU

Ilustraţii de MIHAI GHEORGHE

OVIDIU HOTINCEANU

Pe gura ta nepovestita

Erai tu în trunză îmbrăcată
Într-o armură viteză
Acum e pace în strigare,
Oceane de-nserare. Carnea mi-este trează

Acum port o cămasă
A fericitului, pe care o dezbrac
Cînd mă cobor la mine-n poezie
Să-mi biciui umerii, să tac

Erai tu ninsă pe umbra bătrînă
Pe care călcam să mă întrec
Pe care călcam strigînd de bucurie
Că pot în aerul adînc să mă înec

Erai tu luminată în rana
Ochiului meu vindecat de secete
Cum o fi doamne-n iad în seara asta
Cînd simţi cum se retrage scrisu-n degete?

Erai tu, rătăcită. Pe un străfund
De cană te ivesti cînd beau
S-mi tulburi vinul
Ci şi-atunci cînd îngeri
Pe gura ta nepovestită aiureau.

În tine privesc

În tine privesc şi mă recunosc
Eu care sub o minunată pînză găzduit
N-aveam putinţa vederii
Decît a unui singur astru
Eram încercătorul de elixiruri
Cel care oricînd poate muri din aceasta
Străpuns în cuiul lung al cunoaşterii
Am auzit de tine, am ştiut cum vei fi
Cum vei veni
Ducînd în mînă un fruct lustruit
O sămînţă care cu cît este mai veche
Cu atît sporeşte
Esenţe vor arde pe pîntecele
Surorilor noastre înţelepte
Înţelepte fiule, şi luminoase ale nopţilor
Tu erai, însoţit de ciinele umbrei tale
În tine priveam şi recunoşteam grădina
Clipa în care maica
Ne-a dăruit două lacrimi
Hrană pentru urcarea noastră.

MIHAI CONSTANT DIACONESCU

De parcă

De parcă somnul ar dormi
şi parcă veghea m-ar veghea
ochiul pe sine s-ar orbi
şi gîndurile ar cugeta;

visez în vis aş vrea să strig,
urechea oare mă ascultă?
cînd nu mai ştiu dacă de frig
gura vorbeşte sau e mută.

PETRE GOT

Lumea însăşi

Să intru-n toamna asta, foarte, foarte,
foarte-adînc,
Din ea să trec în altă şi în altă toamnă,
Toamnele sînt aşezate toate-n rînd,
Deodată vin, deodată se întoarnă.

Vreau miezul pur de anotimp,
Umerii mi-i lovesc castanele din cer,
Ceea ce ne arată toamna este prea puţin,
Sînt numai incitări către mister.

Să mergem, deci, spre tăinuite tempie,
Calea se aşterne ca o blană,
Tăceri şi frunze, paşii tăi...
Lumea însăşi e-o castană.

Şi tu, cum reuşeşti

Beau singur sticlele certitudinii,
Spun: „la multi ani, E!"
— O, cum ai putut să nu vii! —
Sînt fericit gîndind fericirea.
Lumea mea tot aşa de strîmtă,
Cărţile mă judecă ruginind
Şi tu cum reuşeşti
Să mă învingi...

DORIN TUDORAN

Precum o insulă virgină

Iubito, trupul meu e-o tristă vînătoare
de care vei încărunţi cu timpul
aşa precum a putrezit olimpul
sub cîntece divine şi întîmplătoare.
Mînt trist, precum o insulă virgină
în aşteptarea valului rechin,
acestei lumi îi sînt şi perlă şi lumină
şi rău de mare doamne şi giulgiu de poplin.

Ansiedad

Uneori, cai împărăteşti ies noaptea din mare,
să-şi usuce pletele la vocea lui nat king cole.

Trupul meu odată

Mă pustiesc proporţii de aramă,
ierni tainic încălzite, la subţiori de arbi
şi trupul meu odată cu noaptea se destramă
în două mii de stele şi două mii de corbi.

O, singele meu palid veghează în fereastră
utilul trup îl minte, în zori pierdută-i cheia;
tu înţelegi, iubito, ce cumpănă măiastră
s-a frînt pe fruntea lumii la cana galilea?

V. SPERANŢA

De unde vine strigătul

De unde vine strigătul
adică fîntînă din fîntînă
zare profundă într-un sunet întăciunit
acolo plecăm aprinşi ţinîndu-ne
de mînă, şi păuni minunaţi
ne vor ciuguli buzele cu care-am
suduit, şi pietrari iscusiţi
ne vor luc inimile să le tapeţească
şi abia atunci vom murmura
ca ne iubim că ne înţelegem, că sîntem.

GRETE TARTLER

Darul

E vremea să-mi vie şerpii la sfat,
mărgeaua-nţeleaptă s-o tîarbă.

Din balele lor de aur curat
se-adună timpul pe iarbă.

E vremea să vie anii la sfat:
dar uite, în loc să mă soarbă,
amestecă drumul pe care-am cîntat
şi-mi dăruie ochiul cel nestemat.

Sînt cea mai puternică oarbă.

Horă cristalină

Horă peste turle, berze rotitoare,
miini cu pene albe duc acest salut:
singură-mi aprind stelele în care
viaţa noastră pilpîie, parcă
la-nceput.
Trece miezul nopţii, cumpăna
înclină
apa din fîntîni singură s-o soarbă:
beau cu sete, hora fuge cristalină,
şi rămîne trupul ciutură uscată.

Poezia română la 1971

Nici un scepticism, nici o lehamite

(Urmări din pag. 1)

a formula), extravaganţele fără acoperire — nu aparţin decît poeţilor mediocri.

6. Nu spun nimic nou: marea poezie este revoluţionară. Ea demască fetişurile, zguduie inerţiile, sparge convenţiile şi propune adevăruri, uneori, orbitor de simple, alteori, dificile, întotdeauna şocante prin ineditul lor şi stimulatoare pentru dezvoltarea spirituală şi morală a omului.

7. Evident, o ambiţie puristă ar dori să plaseze poezia pe un improbabil tărîm autonom, neatins de context. Ambiţia aceasta nu e numai deşartă dar tinde, conştient sau inconştient, să-i răpească Poeziei prerogativele la care are dreptul, forţa de a se ocupa de toate compartimentele existenţei, de a avea conexiuni cu toate principalele categorii spirituale, de a suporta acţiunea tuturor vectorilor lumii şi de a acţiona asupra lor.

8. Homer, Dante, Shakespeare, Rimbaud, Eminescu, Maiacovski, Eluard, Brecht, Ritsos, fiecare — altă dată şi altfel, s-au exprimat, în poezia lor, şi pe plan politic. Predilecţia pentru această sferă trebuie lăsată la libera alegere a artistului veritabil. Pentru că un artist adevărat nu va ignora niciodată evenimentele fundamentale, concrete sau ideale, ale timpului lui.

Firesţe, atitudinea unui poet nu poate fi judecată decît după întreaga lui operă. Nu întotdeauna, o poezie sau chiar o etapă poetică e edificatoare pentru „c.edo-"ul unei vieţi, iar poetul are dreptul să şi-l desfăşoare pe măsura necesităţii lui interioare. În acest sens, îi acordăm credit deplin.

9. Una din marile pierderi ale tipului de organizare extrem-occidental (prin „extrem" nu înţeleg o poziţie geografică ci una faţă de civilizaţie) — este dispariţia tradiţiei artistice populare. Ne putem considera fericiţi pentru echilibrul poeziei noastre atît de moderne şi totodată atît de aproape de sursa cîntecului.

10. Cred că Poezia are un mai dezvoltat simţ al duratei.

11. Dincolo de „cel mai" şi „cea mai" (superlative relative, cum se ştie), mi-a rămas în auzul lăuntric, un vers de Ştefan Aug. Doinaş: „Din trupul rece, fără tibii, al îngerului presupus".

Sumă a tumulturilor anonime

„versuri alese" poţi născoci răzbunînd stirpea, ca gospodar abil al propriei ştiinţe...

3. Ca un producător care trebuie să ştie teama de „oficiul critic", nu mă pot hazarda. Au avut loc dematerializări şi, concomitent, biruinţi ale concretului. O tendinţă spre construcţii de structuri verbale şi viziuni şi spre joc de sensuri şi stări s-a insinuat. Poezia de notaţie prosperează încă, vezi atracţia pe care recent o exercită asupra formei ieri cristaline şi compacte, a poeziei lui Doinaş. Cu un prestigiu nou apar specimene de poezie politică realizată major şi viabil. Aşa-zisa poezie de meditaţie a îmbătrînit parcă pentru moment.

4. E, desigur, riscant să faci comparaţii cu valori pe care le-au impus definitiv mişcări orogenetice azi încetate. Fapt e că fenomenul liric e în plină lucrare, că avem poeţi diverşi şi buni, cărora le putem acorda deplin creditul pe care publicul dintre cele două războaie sau de oricînd îl acordase contemporanului său „surugiu la cuvinte".

5. Să spun, confuzia acelui gen de critică ce impune mereu ultimul clasament? În orice caz, nu abundenţa de cărţi de poezie nesemnificative. Pentru că semnificaţia lor e a unui generos climat. Sau „răul cel mare" să stea în mersul prea lent?

6. Aş înţelege poezia revoluţionară prin efectul ei. Pentru noi românii — Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga sînt cîte puţin fiecare marele nostru revoluţionar „după care fizionomia însăşi a lirismului se resimte", deşi aproape toţi punct terminus.

7. Întrebarea mereu frumoasă, amintindu-ni-l pe Tudor Vianu: ...„ca unele ce cresc în aceleaşi rădăcini şi urmează acelaşi elan". Dacă amîndouă îşi păstrează sfera specifică, de beneficiu reciproc se poate vorbi infinit. Dar nu ne pripim? Oricum, orice istorie a filozofiei româneşti, bine scrisă, din viitor, are a umbla pe la „sistemele" noastre poetice principale, cu profit de subţirime.

8. Cu Homer şi Dante, ambele concepţii concură la împlinirea noţiunii. Experienţa ne-a învăţat că e mai prudent „a numi" poezii politice „cele mai semnificative", nu poeţi.

9. Prea vizibilă nici una, în esenţă toate.

11. Ne-au plăcut poezii de Eugen Jebeleanu, Aurel Gurghianu. Dar poeţii mari sînt mai mulţi.

Primim din partea criticului MATEI CĂLINESCU

Un nume adunat pe-o carte

Mi se pare că adevăratele exemple morale — mari sau mici — nu se recomandă ca atare, ci sînt, de cele mai multe ori, de o elocvenţă tăcută; tăcută ca elocvenţa faptelor (contrar aparenţelor, chiar şi faptele literare, cînd îşi merită numele, conferă cuvintelor din care sînt alcătuite o anume încărcătură de tăcere; doar operele de conjunctură sînt „vorbăreţe" — de parcă nici n-ar fi fost scrise, — de aceea şi zboară atît de repede, ilustrînd adagiul latin: *verba volant...*). În acest domeniu în care nuanţele şi imponderabilele sînt adeseori atît de importante vorba grăbită, nechibzuită, se poate foarte uşor transforma în injustiţie. Expresia gîndului moral cere neapărat şi-un dram de ironie (care implică totdeauna şi autoironia): nu-i strică nici puţină discreţie (chiar mimată, aceasta e un bun antidot împotriva grandilocvenţei care, vrînd-nevrînd, se laudă pe sine).

Aceste gînduri, banale în fond, mi-au fost prilejuite de lectura unui articol de curînd apărut în *Luceafărul* (nr. 45), pe prima pagină, şi intitulat *Scriitorul şi morala*. M-a surprins, printre altele, intransigenţa cu care autorul îl judecă pe Tudor Arghezi: „Cu greu — spune el — generaţiile imediat următoare lui Tudor Arghezi, îl vor putea uita pentru ceea ce a constituit relativa absenţă a sentimentului moral faţă de lumea în care trăia, uşoara trecere de la o poziţie la alta. — nu-l vor putea stima, chiar dacă pentru asta va trebui să le pară rău, citind atît de marea lui poezie". Trec peste faptul că poezia lui Arghezi e calificată astfel, în contradicţie vădită cu credinţa profundă şi patetică pe care autorul articolului ne-o împărtăşeşte imediat în continuare: „Nu, eu nu cred că literatura este o expresie a amoralităţii. Nutresc convingerea că martirii scriu — atunci cînd scriu — o literatură de martiri, şi că lichelele scriu o literatură de lichele". La urma urmelor, orice regulă cunoaşte, vai, excepţii.

Despre imoralitatea lui Tudor Arghezi (orice pamfletar riscă să se vadă acuzat în primul rînd de imoralitate) s-a scris în timpul vieţii lui, care n-a fost scutită de scandaluri; şi, bineînţeles, s-a vorbit sau s-a şuşotit enorm (căci multora dintre cei stăpîniţi de resentiment împotriva lui Arghezi le-a fost *frică* să-l atace în scris). Toate acestea sînt firesţi şi se cuvin atent elucidate de viitorul său biograf, care nu va fi, să sperăm, un hagiograf. Din păcate, nu totul în *viaţa* marilor scriitori este exemplar; adevărul trebuie restabilit cu exactitate, cu obiectivitate, *sine ira et studio*. Mi se pare însă nepotrivit să-l judecăm astăzi din punct de vedere moral pe Tudor Arghezi: cum nepotrivit ar fi să supunem unei astfel de judecăţi pe oricare dintre marii noştri scriitori (şi poate că nu strică să ne repetăm în acest context prea cunoscutele versuri ale lui Eminescu: „...vor căta vieţii tale / Să-i găsească pete multe, răutăţi şi mici scandale — Astea toate te apropie de dînşii... Nu lumina Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele şi vina, Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sînt într-un mod fatal legate de o mînă de pămînt...") Cu atît mai grav mi se pare să judecăm un poet, de fapt pe oricine, în chip sumar, fără argumente (căci aluziile nu sînt şi nu vor fi niciodată argumente).

Ce este astăzi Tudor Arghezi? *Un nume adunat pe-o carte*. Cel care purta numele a murit, *cartea* e însă vie; atît de vie încît — daca nu ne e prea frică — putem să o şi contestăm (au mai făcut-o şi alţii; Ion Barbu, de pildă, încă din 1927; şi întrucît cartea argheziană a rămas vie, articolul polemic al lui Ion Barbu, care e şi o indirectă profesiune de credinţă, se citeşte şi astăzi cu interes): putem să o contestăm — pentru că ea nu e lipsită de puterea de a replica: dar să transferăm contestaţia de la *opera care este* la *omul care a fost*, mi se pare trist. Şi inacceptabil.

titus popovici

fals tratat despre amintiri

istoria ne-a făcut să trăim alături

A ruginit frunza din vii...
EMINESCU

Tata avea mulți prieteni unguri, colegi de birou, de la popice, sau de la meciurile de fotbal. (Mama mi-a transmis neînțelegerea ei totală, absolută, cosmică față de acest „așa zis sport". — sunt vorbele ei ! — mă ascund în dosul lor cu mărturisită lașitate, „unde o mulțime de oameni, normali altfel, cu familie, cu situație își pierd mințile, urlă și se ceartă, **privind** cum alți nebuni îmbrăcați ca „bohoții" — termenul ardelean pentru **clown** — fug încoaci și încolo după o minge")... .

Îl țin minte mai ales pe Bondor Miska bacsi, care spunea despre sine că e „român maghiarizat de trei sute de ani și maghiar românizat de două zeci de ani" ; mă îngrozea cu privirea lui de cărbune și eram transportat de admirație în fața mustății lui „à la Wilhelm II" umbla veșnic îmbrăcat cu haină neagră, vestă albă de pichet, pantaloni reiați și joben ; avea un baston de bambus în care era o lamă subțire de Toledo, pe care — din cînd în cînd, în cel mai mare secret mi-o arăta o secundă două, tăind cu ea aerul care șuiera ca un șarpe speriat. Avea o voce profundă de bas și făcea cu tata un duo nemaipomenit, cînd mergeam toți cu familiile duminecа, sus în vie, unde se frigea slană și se bea vin acrișor, care înțepa limba ; printre pomii care se decupau negri și dușmănoși pe cerul palid al serii, vocile lor cîntînd ; „A ruginit frunza din vii" și „Hull a levél, sárga levél", mi se păreau expresia armoniei supreme. Odată, la una din aceste „ieșiri", unul din copiii unei familii prietene, a fost pus de părinți să „reciteze, deoarece are un talent care ne sperie". (Copilăria mea a fost ferită și pentru asta le sunt adînc recunoscători părinților mei, de aceste exhibiții jalnice: „Hai, dragule, recitează tu o poezie", sau „ cîntă ceva să vadă dumnealor ce voce drăguță ai", sau „ia spune tu repede cît fac de opt ori șepte"). Băiețelul, palid, blond și cam bolnăvicios, veșnicul „prizonier" al jocurilor noastre: „Tu ești prizonier stai acolo în colț, nu poți să ieși, ești încuiat cu un lacăt mare", s-a apropiat de focul care clipea ca un drac roșu, a luat o poză marțială, probabil ai lui făcuseră cu el o prealabilă regie riguroasă și a început să țipe o inepție, care suna cam așa :

Român, fecior de munte
Tot timpul fii bărbat,
Fii gata, căci maghiarul
E crud și blestemat !

Primul a aplaudat Bondor bacsi „Bravo, dragule, foarte — foarte frumos !" ; de sub gardinile jobenului îi lucea o privire ironică. Tata, în schimb s-a supărat de moarte :

— No, apoi asta-i ultima oară că veniți cu mine. Regretez că sunt și copii de față, că v-aș fi spus oarece cuvinte bine simțite. Plecăm ! Mama, adună lucrurile ; Miska bacsi, hai la noi, continuăm în fundul curții, și acolo îi tot aer curat ! „Artistul" a fost pălmuit de părinții indignați. „Dumnezeu știe de la cine aude prostii de astea, că noi..." dar tata a rămas inflexibil.

Și totuși, Beiușul copilăriei și adolescenței lui fusese teatrul unor lungi și complicate bătălii naționale. Centru vechi cultural românesc, aici se exercitaseră, poate mai puternic decît în altă parte, și încercările de deznaționalizare. Nu întîmplător pe noi ne cheamă Titus, Augustin, Virgiliu, Corneliu, Sever, Septimiu; nu din cine știe ce „conștiință latinității" ci pur și simplu pentru că în registrele administrației maghiare de atunci, Ion devenea automat János, Teodor—Tivadar, Iuliu — Gyula, Victor — Győző. În preajma Unirii au fost și evenimente sîngeroase, tragice a căror amintire, rană deschisă și inutilă, a dăinuit multă vreme, a otrăvit multe conștiințe, și despre care voi povesti mai tîrziu. Urmele cele mai nocive ale acestor ciocniri, nu mi se par totuși amintirea lor (privită dintr-un anumit unghi istoria nu e altceva decît un lung șir de sîngerări absurde) ci mîlul rămas în conștiință, tendința de-a **umili** pe celălalt, de a-l deprecia, pentru că e ungur, sau român, sau evreu. Cuvintele „boanghenă", „büdös oláh", „jidan" mă rănesc mai adînc decît cea mai grea insultă.

În Bihor istoria ne-a făcut să trăim alături, să muncim alături, copii ai aceluiași destin și cînd cei care trudeau din greu, robii pămîntului lor — care nu era al lor ! — și — au îndreptat coasele și și-au ascuțit furcile, nimeni nu s-a întrebat dacă vecinul lui de luptă e Ion sau János. Și nici ocnele, nici spînzurătorile n-au ales niciodată. Iar locuințele lui Ion sau János erau la fel de mizerabile și copiii lor nu puteau merge la școală nici română nici maghiară, și același pămînt le acoperea oasele trudite și ochii înghețați. Mai mult decît orice considerațiuni moral-politice, mi-a vorbit despre această comunitate de interese și sentimente, o poveste reală pe care mi-a spus-o prietenul meu Süto András, autorul unei strălucite cărți recente („Az anyám könyü almot iger") acum cîțiva ani la Roma — ne întîlnim mai des, ironie a sorții, pe îndepărtate meleaguri decît la noi acasă ! — într-o amiază de primăvară, în fața Columnei.

„Doi Țărani vecini, un român și un maghiar, se iau la ceartă. Din nimic, așa cum se întîmplă atît de des și la oameni mai elevați. După ce se epuizează trimiterea în locuri mai calde a părinților, moșilor și strămoșilor, morți sau vii, după ce se amenință reciproc cu înjunghierea și mînuirea toporului, se ajunge și la „boanghenă" și la „büdös oláh". Lucruri cu care legea noastră nu glumește.

Proces. Condamnarea : un an, un an jumătate amîndoi pentru atîțare la „ură de rasă". După ce au ascultat cuvincioși și pătrunși de solemnitatea momentului sentința, unul dintre ei, n-are importanță care, se adresează judecătorului :

— Apoi, domnule judecător, legea-i lege, am înțeles. Numa cît vă rog frumos să-mi îngăduiți să mă reped pînă acasă, să iau oarece clisă și tutun de pipă... la care co-inculpatul sare indignat :

— D-apoi lasă mă, ce dracu, că am eu și slană și tutun și doară om sta împreună, ce dracu, ci nu ne-om lăsa la greu unul pe altul, că suntem oameni și vecini".

Eu i-aș fi achitat pe loc. Dar legea-i lege.

Fac parte din colegiul de redacție al revistei orădene „Familia" și pe bună dreptate mi se reproșează că munca mea acolo e cam egală cu zero. Iată, profit de ocazie, pentru a sugera redacției ideea unui reportaj istorico-social : **răscoala de la Aleșd din 1904.** Treizeci și trei de țărani români și unguri, au căzut sub gloanțele jandarmilor cu pană de cocoș la pălărie. Celor care au scăpat din masacru le-a fost poate mai greu. Unul din ei, Toader Ardeleanu a fost condamnat la „muncă silnică pe viață"... Mihai, băiatul lui, avea atunci un an. Și a crescut stigmatizat cu porecla „băiatul ocnașului". Prima dată cînd și-a dat seama ce înseamnă asta, avea opt ani ; termina clasa I-a primară, era cel mai bun ; a surprins o discuție între învățătorul lui și directorul școlii : „Premiul I s-ar cuveni lui Mihai Ardeleanu, e silitor, cuminte..." Directorul a sărit înfuriat :" Care-e-e ? **Băiatul ocnașului !** Fii serios, domnule, da la prestigiul școlii nu te gîndești ?"

Mai tîrziu a început să înțeleagă ; jandarmii erau tot timpul cu ochii pe casa lor ; cum se întîmpla ceva în comună „Oare ăia a lui Ardeleanu n-au vreun amestec ?". Nu mai erau jandarmii cu pană de cocoș la ceacău : erau români.

Armata. Marea Mută. Bătăile, umilința, insultele. Bănuiala. Aceeași. „Fiul ocnașului". Element **posibil** subversiv, deci suspect. La 23 de ani s-a întors acasă. Mizerie. Tot ce era omenesc nu-i era poate străin, dar îi era interzis. Părinții fetei cu care voia să se ia, s-au opus : „Cine știe ce bolunzii îi trec prin cap, ca lui taică său" **Băiatul ocnașului.**

S-a hotărît să plece în America. Dar s-a oprit în Franța. Muncitor terasier. A cutreierat toată țara. Din cînd în cînd, reușea să pună mîna pe „Gazeta românească" a emigrației politice din Franța.

Războiul civil din Spania. Credincios destinului său, băiatul ocnașului, a trecut Pirineii. La Albacete iarăși instrucție militară. Dar alta. Pentru un scop. Între **oameni.** Nu erau arme, instrucția se limita la marșuri și la mînuirea unor puști de lemn și învățarea regulamentului militar spaniol.

Pe front, în batalionul „Edgar Andre" al brigăzii a XI-a internaționale, prima brigadă internațională care a luat ființă în Spania... **Puente de los Franceses... Ciudad Universitaria...** Franco voia să intre în Madrid de 7 Noiemvrie. Și Hitler tot de 7 Noiemvrie a vrut să intre în Leningrad. Era în „logica" lor : urau această zi, piatră de hotar în istoria lumii ; ar fi vrut să nimicească pînă și amintirea ei...

În noiemvrie 1936, **fiul ocnașului** este primit în rîndurile partidului comunist. În numele tatălui său Toader ; în numele tuturor ocnașilor dela Doftana, dela Moabit, din insula Pantellaria.

Situație grea în fața Madridului : flancul stîng al trupelor republicane fusese străpuns. Cineva trebuia să ducă ordinele pentru restabilirea situației. Singurul drum posibil trecea prin fața liniilor „naționaliste" (los Moros — maurii și asasinii profesioniști din **Tercio,** legiunea străină spaniolă).

Ar fi trebuit o motocicletă. Nu erau motociclete, cartușele foarte puține, aveau o singură pușcă la trei, oameni. Erau însă cai destui. Cine știe, să călărească ?

— Eu !...

...Galopurile nebune, sărmana lui libertate, singura, pe cîmpia Alesdului, cu părul în vînt și degetele încleștate în coama țepoșă...

Pornește în galop, sub focul dușman, spre niște case care se zăreau pe coasta unui deal și unde trebuia să ajungă ordinul. Toți îl urmăresc îngrijorați. A ajuns... Calul alb gonește înapoi ; poate Mihai chiuie de bucurie, „țipurește" ca acasă. O rafală. Calul cu flancurile șiroind de sînge ajunge în liniile republicane. Degetele lui Mihai, mort, sunt încleștate în coama lui. Avea 33 de ani. **Fiul ocnașului.**

1940... Anschlussul ; Cehoslovacia ; Sir Neville Chamberlain și Monsieur Daladier, capitularea de la München-Canossa secolului XX ; Linia Maginot e inexpugnabilă : amintirile dela Marna și Verdun (sinistre măcelării gratuite, înobilate mai apoi de poeme, romane, filme, tablouri și statui, toate de un realism-pompier a cărui speță, se pare, e foarte tenace) ; „la furie francaise", ; „baioneta domnule, tot baioneta pînă la urmă decide soarta războiului" ; „dar însă și noi avem linia Carol al II-lea... Numai să îndrăznească..."

Am văzut mai tîrziu, „lucrările" liniei Carol al II-lea : cel puțin obstacolele antitanc așezate la intrarea și la ieșirea comunelor erau adevărate capodopere, care l-ar fi făcut să tresalte de fericire pe marele Vauban : niște stîlpi înfipți în șosea, pe două rînduri, sau trei (depindea de importanța strategică a comunei); spațiul între stîlpi era închis de o împletitură de nuiele de răchită, față de care blindatele au, după cum se știe, o alergie puternică. Ca totuși oamenii să poată ieși cu căruțele, era un mic drumeag șerpuit printre stîlpi, calculat astfel ca un tanc să nu se poată strecura, el fiind ceva mai lat. Nu știu cîte tancuri au oprit aceste obstacole, dar știu cîte căruțe cu fin s-au răsturnat în timpul slalomurilor forțate... Hotărît, burghezia română se îngrijise cu abnegație și competență de apărarea „fruntariilor" sfinte ! Beiușul era plin de trupe, mai ales Vînători de Munte, comandantul regimentului ,colonelul Strat, căsătorit cu o soră a lui Liviu Rebreanu, era unul din acei ofițeri români pentru care Patria, hotarele ei, nu însemnau o vorbă goală ; regimentul era gata de luptă. La noi fusese încartiruit un tînăr sublocotenent, proaspăt absolvent al liceului militar dela Mînăstirea Dealului : mi se părea teribil pentru că purta o mustață porumbie, a la gauloise, cu colțurile atîrnind pînă la gulerul tunicii....

L-am văzut plîngînd, ca un copil, de umilință și mînie neputincioasă cînd a venit știrea sinistră a diktatului dela Viena : nu, asta nu se putea, era dincolo de înțelegerea fiecăruia că o bucată din trupul țării să fie cedată fără lupă, în urma unei hotărîri insolente. La Viena, Manoilescu căzuse leșinat de durere, dar pe urmă **semnase** și după cîte știu nici nu s-a sinucis după aceea, s-a întors îndurerat la muncile agricole, căci era „industriaș și agricultor". Nu, nu se putea, era absurd ; unchiul meu Petru Bugă, învățător căruia formația mea îi datorează foarte multe, mi-a povestit după aceea calvarul retragerii aceleia mute, cu fruntea în pămînt și armele încărcate, dar cu trăgaciul ferecat de **trădarea istorică** a burgheziei românești.

Nu, nu se putea.

În zilele acelea s-a auzit de o mare adunare națională la Sibiu. Iuliu Maniu urma să dea semnalul războiului național, al rezistenței. Îmi amintesc perfect seara în care tata și-a luat rămas bun dela noi, simplu, fără niciun fel de vorbe mari și a plecat să se bată. „Fiți cuminți, aveți grije de voi"... Eram, de altfel, pregătiți ; aveam rezerve : vreo zece kilograme de zahăr, vreo douăzeci de făină, un bidon cu untură de porc. Peste două sau trei zile, tata s-a întors ; era neras, murdar, cu ochii încercănați și într-o stare de furie oarbă, cum nu l-am văzut niciodată „Dobitocul, ramolitul, senilul, cretinul, trădătorul, îmbuibatul..." „Domnul Prezident", „Marele Român", „Sfinxul dela Bădăcin" nu catadixise să apară în fața mulțimii. A trimis pe Corneliu Coposu, sau pe Ilie Lazăr, sau pe altul, e fără importanță, **ejusdem farinae,** să sfătuiască mulțimea la „rezignațiune", la „rugi fierbinți", la „supunere în fața vitregiei soartei"....

Atunci a luat sfîrșit pentru noi, mitul Maniu, cu atîta tenacitate și, să recunoaștem, pricepere întreținut în Ardeal mai ales în rîndurile micii-burghezii și țărănimii. Deși politica antinațională, „pertractările", nășirea Gărzii de Fier, pactul electoral cu Zelea Codreanu, care culminau acum în acest gest de lașitate publică — și aveau să continue în colaborarea plină de iezuite **reservatio mentalis** cu dictatura antonesciană, în frînarea actului dela 23 August, despre care — după propriile declarații ale lui Maniu a auzit **abia a doua zi** patronarea gărzilor Iuliu Maniu, organizarea bandelor contra-revoluționare „Sumanele Negre", mîna întinsă lui Antonescu în boxa criminalilor de război, totul sfîrșind cu jalnica încercare de fugă dela Tămădău... politica aceasta antinațională avea rădăcini adînci, apărute de altfel chiar în momentul solemn al Unirii din 1918.

Dar mitul, ca orice mit, era puternic și pe urmă, cine putea cunoaște meandrele politicii burgheze, în care însăși burghezia română nu se putea descurca ?

Dar tot atunci, mai precis chiar înainte de Diktat, poziția Partidului Comunist Român a fost clară, fără nicio putință de echivoc ; încă de atunci partidul comuniștilor a luat în mîinile sale steagul demnității naționale, terfelit și abandonat de partidele „istorice". Voi cita un singur exemplu, mai puțin cunoscut. E vorba de o broșură apărută la Oradea, în **Martie 1939** și semnată : **Alexandru Sencovici, muncitor,** intitulată **Nem kapitulaini ! Ellenalni !** Nu capitulare ! Rezistență ! — Contribuție la problema Uniunii Populare Maghiare, în care autorul, prietenul meu de azi Sani Bácsi, care în lungi, foarte lungi nopți în împărăția Deltei, sau în cabana noastră din Munții Retezatului, mi-a evocat ce-a însemnat complexa, nespus de complicata și eroica ilegalitate a partidului nostru, — scria :

„Libertatea maghiarilor din Ardeal, independența și dezvoltarea lor în viitor, sunt strîns legate de independența națională a poporului român, de soarta României. Frontierele actuale și independența României sunt grav amenințate de puterile axei. Spunem deschis că, în urma acțiunilor agresive ale „axei" vedem amenințate de asemenea libertatea națională, bunăstarea, dezvoltarea națională, economică și culturală a maghiarilor ardeleni. Tocmai de aceea, în interesul maghiarilor, în interesul întregului popor român, sîntem cu toată hotărîrea antirevizioniști. **(În sensul pe care-l avea acest cuvînt atunci, adică al revizuirii granițelor... Și, e de la sine înțeles, și în sensul pe care-l are astăzi cuvîntul, cu toate că este folosit în mod destul de contradictoriu — T. P.)** Tragem toate consecințele din această poziție și ne angajăm să luptăm — dacă va fi nevoie — cu arma în mînă, disciplinați, curajoși, organizați, împotriva acțiunilor agresive ale axei și ale aliaților ei. **Dacă trebuie vom apăra chiar cu prețul vieții, frontierele actuale ale României.** (subl. mea — T. P.) Iar din punct de vedere politic, vom lupta cu toate puterile, cu toată priceperea noastră împotriva agenților interni ai axei și-i vom demasca, fie ei maghiari, germani sau români.

Din cele de mai sus rezultă că nu de la stăpînii fascisto-hitleriști ai Budapestei așteptăm garantarea drepturilor noastre naționale, progresul și îmbunătățirea condițiilor noastre materiale, ci de la înțelegerea reciprocă cu poporul român, de la colaborarea cu poporul român, de la unirea celor două popoare". **Oradea, 1939, semnat Szenkovits Sándor. Munkás.**

— Noi n-am știut, mi-a spus tata, acum un an sau doi, cînd i-am citit aceste rînduri : ei erau în închisori, sau hăituiți... Eu m-aș fi înscris atunci și aș fi mers pînă la moarte cu **orice** partid care ar fi chemat la luptă armată..

În orice caz, pentru el, din acel moment de la Sibiu, Maniu a încetat să existe : poate de atunci, în mod inconștient, mi s-a fixat în minte acest tip uman, pe care mai tîrziu am încercat să-l descriu în Romulus Papp de Zerind, în Salvator Varga. Bine, rău, nu știu. Poate nu cu suficientă „obiectivitate". Dar n-am fost și nu sunt capabil de nici un fel de obiectivitate cînd e vorba de trădarea patriei.

Poate momentul acela, de la Sibiu, l-a făcut pe tata să se înscrie în rîndurile P.C.R. în 1944... Cum și de ce a fost exclus, voi povesti mai tîrziu.

addenda

Cum se solicită o colaborare

Biblioteca Academiei R.S.R. a intrat de curînd în posesia unei bogate arhive Camil Petrescu, conținînd scrisori ale romancierului, cele mai multe din prima tinerețe, pagini de manuscris și corespondențe primite de-a lungul anilor, de la prieteni, cunoscuți și... necunoscuți. Unele dintre acestea prezintă un oarecare interes de epocă și este posibil să fi fost păstrate de scriitor pentru caracterul lor anecdotic — involuntar — sau ca documente de viață. O adresă cu antetul tipărit: „Lacrima" — revistă literară — artistică-culturală", redacția și administrația Str. Văleni nr. 26 Ploiești, datată 2 Martie 1926, are următorul conținut :

Părinte,

Cîțiva îndepărtați „fii" de ai tăi, umili vine înaintea ta — prin aceste rînduri — pentru ați face o rugăminte ; rugăminte care v-a colabora „mai mult" la dezvoltarea „culturală" cît și „morală" a noastră, cît și la dezvoltarea părinților, fraților și surorilor care muncește fizicește, dar care se mulțumesc — în ore de odihnă — să silabisească cuvînt cu cuvînt „vorbele" părinților, fraților și fiilor, cu care se mîndrește...

Și iată la ce se rezumă această călduroasă rugăminte.

Cîțiva tineri „intelectuali" dornici de cuvintele din urmă ale lui Goethe — fără a urmări interesul material — au fondat revista „Lacrima" asigurînd-o cu un fond modest pentru a-i întreține apariția regulată, și cum în orașul nostru — oraș de negustori și politicieni — nu avem părinți de acest „fel" (exceptînd pe Dl. I. A. Bassarabescu) venim ați cere ție îndepărtat părinte — prin distanță dar apropiat sufletește —sprijinul ; sprijin pentru care noi ți-aducem viile noastre mulțumiri și prinosul de recunoștință morală.

Dă-ne sprijinul părinte, căci, dîndu-l nouă, îl dai tuturora.

Primește părinte salutul nostru îndepărtat.

Cei din jurul „Lacrimei".

P.S. Înminați manuscrisele aducătorului căci revista apare la 15 Martie o.c.

Remarcabil document pentru arhiva unui anticalofil ! Și ce de mai ghilimele, e drept că puse cam pe alături. Avem vaga bănuială că ar fi inutil să căutăm inedite Camil Petrescu, în revista ploeșteană „Lacrima"

O adresă comercială (dactilografiată). Direcțiunea Cinematografelor Comunale Timișoara, nr. 643 1926, cin., din 19 aprilie 1926. Destinată: D-lui Camil Petrescu — București, Str. Regală no. 21.

Dragă Camile,

Am primit raportul tău mai recent și sunt satisfăcut de indicațiunile ce-mi dai.

NEGUSTORII DE FETE i-am rulat încă înainte de Paști cu succes destul de bun.

Pentru procurarea filmelor ZORO, VARIETEU, PUTERE ȘI FRUMUSETE am intrat în tratatine încă de acum doua săptămini cu Matador de la Brașov. Cere însă exagerat de mult pentru citeși trele.

Probabil vom angaja și DESTINĖE. La celelalte : VIOLETA și FETIȚA CU PICIOARE AURII voi fi silit să renunț, deoarece mi se oferă altele mai bune.

Ce fel de Pat și Patachon rulează acum în Capitală ? (...)

Cu drag
Gh. C. Bîrăescu

Un bilețel, neîndoit, transcris pe curat cu ortografie sovăielnică — emoția frustă :

Stimate Domn,

Cu mare plăcere am citit scrisoarea Dvs. la anunsul meu din „Ziarul Universul" ; sunt de părere ca față de cele ce-mi scrieți să corespund în totul, nearînd nici difecte fizice, precum și nici pretențiuni de baruri și nici altfel de distracții, di oarece mă gîndesc numai la un cămin fericit alături de un soț sincer și devotat, cred că dacă vom face cunoștință aveți să vă convingeți de seriozitatea mea ; o fotografie recentă pentru moment nu am.

Doresc ca să avem cît mai curînd o întrevedere pentru a ne cunoaște și a discuta relativ la ce ne-ar interisa pe noi.

Orele mele libere sunt, în zilele de lucru între 11-12 1/2 și Duminica.

Rog ami răspunde în chis și tot odată a ficsa ziua ora și locul pentru a necunoaște.

D.H.

datat 8/XII 937, nu se poate sti cui era destinat. Deși șters, a fost păstrat cu grijă. Experimentînd prin toate mijloacele, un romancier poate recurge și la mica publicitate, dacă nu cumva simpla și enorma candoare a unui om lucid a fost o dată mai mult confruntată cu pasul realității, ceea ce ar explica păstrarea misivei.

Barbu CIOCULESCU

MUZICA

Ascultătorul

Putem spune că viața lucrării muzicale începe abia din momentul în care au intrat în joc și ascultătorii. În fond acesta e de fapt unicul rost al operei muzicale : să răsune și să producă modificări în psihicul celor cărora le este oferită. Simfonia I-a de Brahms — ca să luăm un exemplu — nu există numai în partitura tipărită la Eulenburg, care cuprinde niște structuri imaginate de muzicianul din Hamburg. Trebuie adăugate ideile destul de diverse pe care interpreții de seamă ai anumitei partituri le au sau le-au avut despre muzica în chestiune. Și, în fine, trebuie adăugate imaginile extrem de diferite pe care milioanele de ascultători ai lucrării le-au păstrat despre ea. O lucrare importantă se înfățișează ca un focar de gîndire puternic structurată (și materializată în partitură), în jurul căruia gravitează un număr foarte mare de imagini reflexe, mai vii sau mai palide, mai adecvate sau mai deformate. Cortegiul de imagini reflexe reprezintă deci o cantitate variabilă de energie psihică declanșată **în timp** de actul creator inițial.

Datorită acestui fapt este foarte greu să comparăm, în sensul propriu al cuvîntului, o lucrare terminată alaltăieri cu una care a atins deja regimul de funcționare maximal. (În această ultimă situație se găsesc sutele și miile de capodopere care constituie orizontul conștiinței noastre muzicale actuale). Judecata de valoare în artă nu poate fi decît incertă într-un prim stadiu, pentru că e emisă în lipsa unuia din criteriile de bază : verificarea **în timp** a eficienței structurilor imaginate de artist. Citeodată pot trece decenii și chiar secole pînă cînd verificarea să se producă. Și incertul naște din necunoscuta enormă pe care o prezintă efectul operei în consumatori. Evident, compozitorul nu acționează la întîmplare, ci în sensul unui efect prezumat ; el bănuiește și, eventual, **vrea** să producă un anume efect de care însă nu poate fi aproape niciodată sigur dinainte. Șanse în această direcție îi oferă — indubitabil — o maximă sinceritate, pentru că în artă nu se poate minți.

Prin prisma celor discutate mai sus caut să-mi formez imaginea ascultătorului ideal : exigent — dar nu grăbit și absurd, sensibil — dar nu excesiv sentimental, cultivat — însă nealunecînd spre o viziune culturalistă, decis și curajos — dar fără gustul călcării în picioare a tradiției, vibrînd la valorile trecutului — dar nu închistat în formalismul mărunt. Visez la ascultătorul-partener, la ascultătorul-tovarăș de drum, la ascultătorul-frate întru aventura spirituală, la ascultătorul cu umor și causticitate, cu virulență critică dar și cu generozitate. Pentru că, la urma urmelor, nu știu dacă cel mai adevărat criteriu pentru aprecierea valorică în muzică nu s-ar putea formula cam astfel : cîți oameni resimt audierea unei lucrări drept un eveniment personal important ? Dacă numărul lor este semnificativ, putem fi siguri că avem de-aface cu o lucrare **obiectiv** valoroasă. Însă — încă o dată — o astfel de judecată nu poate fi formulată decît după ce opera muzicală a fost pusă în situația de a-și produce — pe o scară cît mai largă — **efectul, în sensul cel mai pur al cuvîntului.**

Pascal BENTOIU

ARTE PLASTICE

Barocul boemian

Răspunzînd interesului general față de arta barocă, sporit considerabil în ultima vreme și bîntuind spirite dintre cele mai alese, recenta expoziție de la Muzeul de artă cuprinde lucrări provenite exclusiv din Boemia, încercînd și reușind să ne dea o idee despre amploarea fenomenului baroc localizat. Galeria națională din Praga și Muzeul de artă decorativă au mai organizat astfel de manifestări, în Italia și Anglia. Exponatele oferite României, deși mai reduse ca număr, se compun într-o suită edificatoare, unele dintre ele părăsindu-și granița natală pentru prima oară. Conținutul de ansamblu, important prin el însuși, oferă în același timp posibilitatea unor reflecții marginale, de un ordin mai general.

Puținele veșminte și obiecte de rit, cele cîteva sticle savant șlefuite, prețuite în lumea întreagă, încărcate de notorietate, par să indice o concepție aparte a organizatorilor. Ei au dorit să suscite atenția, s-o canalizeze către opera de artă propriu zisă, către pictură și sculptură. Bucurîndu-ne ochiul cu strictețea decorativă, parcimonioasă și poate astfel mai pregnantă, să pătrundem în esența expoziției, în sanctuarul dimensiunilor majore. Dincolo de academismul atît de blamat, compoziția monumentală, portretul somptuos, trezesc, prin rememorare, o veche și glorioasă școală. Accentele nu s-au pierdut de tot, reflexul de oglindă scaldă ape adînci, dar așezarea nu mai are temeinicia de odinioară. Gesticulația copleșește încă, din lăuntru însă un ochi nedecis cochetează cu opereta, privirea începe să se încețoșeze, orgoliul și mîndria drapează goluri mortificate, amintirea mimează faima adevărată. Încă o secundă și coaja va plesni arătîndu-și miezul disproporționat și aproape înduioșător de neglijabil față de exacerbatele pretenții. De la Karel Skreta și Petr Jan Brandl, rezistent, de artificiu baroc, alunecăm, fără întoarcere, spre un Norbert Grund, specialistul grațioasei miniaturi rococo. Ici și colo însă, o aplecare spre familiar, o timidă conștiință de sine, o convulsie a unui amănunt, o răsucire nefirească de gust, uneori chiar o subțire sugestie fantastică trimit spre autoritatea împlinirilor de mai tîrziu. Legată de arhitectură firesc, deci de ceea ce alcătuiește magnificența barocă, sculptura pune adevăruri mai profunde în lumină, cercetătorul glosează cu mai multă ușurință și plăcere în preajma lor. Invazia lemnului colorat atestă altoiri pe o străveche artă populară autohtonă. Teiul pădurilor boemiene se tînguie nostalgic împietrit în harul nobleței austere. Un Sfîntul Nicolae, operă de discipol în spiritul lui Ioan Gheorghe Bendl, păstrînd patina originară, italienizează cu modestă dar aplicată îngîndurare. Ioan Gheorghe Heermann, în bustul alegoric intitulat Iarna, una din fascinantele lucrări expuse, încearcă reactualizarea stilului Bernini, reinterpretînd marea lecție. Marmora tragică vrea parcă să conserve în viață marele canon viu și senin altădată. O romantică, tenebroasă, nordică și torturantă ipostază îi dă ocol în cercuri aproape palpabile. Gestul se oprește la jumătate, spus cu gura mută și ochiul orb, prestanța strigată este lovită cu gheb în vîrful șirei spinării, voința de a spune scapă în gol doar amnezii fixate în cristalinul friguros. Neputința urcă atît de sus, încît se învecinează sau devine chiar superbă creație. Ciudată această lucrare, evaporînd atîtea izvoare vitale încît se răcește, îngheață brusc și pentru totdeauna. O teamă nelămurită te avertizează să nu-i atingi marmora. Pielea degetelor ți-ar rămîne pe ea, cum altădată, în copilărie, pe drugul de fier concentrînd geruri năpraznice. În alte lucrări, mai pline poate, dar mai puțin misterioase, interesează mai degrabă devenirea posibilă. La Ferdinand Maximilian Brokof echilibrul. La Matthias Bernard Braun dinamismul. Ei sînt reprezentanții de vîrf ai barocului boemian. Cîțiva secondanți de talie egală, un Jäckel, Kuen, sau Weiss, cu splendidul său Crucifix îi continuă. Rar și mult mai stins însă, în fața aglomerării grotesc obsesive, ți se mai taie respirația.

Dacă nu este o trăsătură permanentă a artei, ci mai degrabă o etapă, trebuie să recunoaștem barocului locul privilegiat, acea căutare ocolită în virtutea manifestărilor mai noi. Forma țîșnită dintr-un conținut oprit și epuizat în propria-i măreție, proliferează fără limite. Libertatea pură, oboseala princiară, pauza admisă poate o singură dată în istoria artelor uluiesc. Provizoratul este de geniu, derogare de la condiția umană în vederea saltului în neprevăzut, odihnă purtată în spații cu văzduhul rarefiat. Nicăieri decît în baroc o artă sfîrșită nu se cuprinde în sine de mai multe semne prevestitoare de vaste posibilități. Reîntorcîndu-ne la barocul boemian, subliniem căldura lui aparte, cu bătaie prelungă pînă la obiectul artizanal, preluarea lui de mîna meșterului popular, intuitivă și calmă, exersată în plinul domol și dulce al lemnului de tei, particularitate care-i împrumută și farmecul deosebit, acordat la straturile de profunzime și permanență ale unui popor.

Grigore HAGIU

ARTE

Ilustrațiile paginii :
MIHAI GHEORGHE

PRETEXTE

Ce ne spune planeta Marte?

Fotografiile luate de al noulea crainic terestru indică o mare furtună de praf pe Marte. Dacă ochiul Terrei n-ar fi comis indiscreția, furtuna ar fi avut loc „cu ușile închise". Așa însă un spectator a existat: Mesagerul, și el ne trimite de la mari depărtări impresiile lui teribile de reporter rece și obiectiv.

Acum se știe precis că e mult praf pe planeta pe care omenirea, cu o veche presimțire, l-a plasat pe zeul războiului. Faptul s-a înregistrat. Unde veacuri de-a rîndul oamenii au crezut că există o civilizație mai bună decît a noastră, o artă marțiană ce ne-ar fi făcut să roșim de grosolănia artei noastre, o academie marțiană în fața căreia am fi bîiguit ca pruncii, nu au fost decît furtuni de praf. Nici un marțian nu era, marțienii eram noi înșine, oamenii, punîndu-ne singuri cu imaginația noastră în ipostaza cea mai agresivă.

Dacă mesagerul anunță furtună de praf, înseamnă că, acolo, de ceva, s-a ales demult praful. Nu știm deocamdată de ce, dar s-a ales. Altfel, n-am fi primit imaginea acestui fenomen al materiei pulverizate, care, din tot ce neliniștește, inspiră cea mai profundă neliniște, pulberea indiferentă, haotică alcătuind forme fără înțeles la cea mai slabă adiere de vînt.

Urîtă pelerină tîlîind deasupra planetei războinice; pustie paradă manifestînd pentru ea singură și pentru noi, de aici înainte.

„Nici un marțian ! — spunea trimisul Pămîntului, — tot ce ne închipuim, sîntem noi înșine. Fiți atenți — transmite el febril — eu am văzut, fiți atenți...".

AMFION

ARTE

FILM

Omul cu fața de piatră

Mai putem noi, astăzi, la mai bine de patru decenii de la nașterea **sonorului**, să vizionăm filme cu desăvîrșire mute ? Fiindcă, în ultimii ani, în resuscitarea a numeroase pelicule din epoca de început a cinematografiei s-au făcut, în bună măsură, concesii spectatorului actual, prin banda sonoră adăugată. Acest comentariu sonor este, nu-i vorbă, de proporții moderate : nu se produc ad-hoc dialoguri, cuvîntul fiind în continuare absent ; astfel filmul rămîne cu adevărat **mut**, mut de exprimarea umană, de limbaj. Ceea ce se adaugă în diversele „tratări" ale minunatelor pelicule sînt zgomotele (de căderi, bușituri, spargeri de vase, împușcături, și cîte și mai cîte). La toate acestea trebuie, neapărat, adăugată **muzica** ! În tot timpul desfășurării amuzantelor narațiuni de acum 50—60 de ani, auzim piese muzicale ușor vetuste (deci cu atît mai potrivite, mai induioșătoare), vioaie, „de promenadă", sau îndrăcit ritmate ca în vremea „nebunilor ani"...

La Cinemateca, sala „Union", întotdeauna interesantă în ofertele ei, am urmărit cu încîntare un excepțional **recital Buster Keaton** (Malek). Ineditul acestui program cinematografic consta în aceea că toate peliculele prezentate erau netratate acustic. Filme mute, mute de-a binelea. Singura intervenție sonoră era cea a unei voci de femeie, oarecum somnoroasă, care traducea inserturile. O, neuitatele inserturi : „Banda «Mînă de lemn» hotărăște moartea lui Malek", drept care vezi niște indivizi grimați fioros cum țes intrigi infernale, agită cuțitoaie, pistoale, și fac jurăminte singeroase !

Semnificativă și emoționantă este atitudinea spectatorilor care intră firesc într-o lume revolută, a „ne-cuvîntului" cinematografic. Și cum mai fluieră și bat din palme la galerie cînd, la alte cinematografe, se întrerupe banda sonoră a vreunui western ! Aici, nici gînd de vreun protest, iată-i urmărînd cu încordare întîmplările în cascadă, ca și cum pentru ei ar fi cel mai natural lucru din lume să vadă filme mute. Mulți dintre ei sînt adolescenți și ar trebui ca aceste bobine să li se pară adevărați dinozauri... Dar nu, ei fac saltul spre trecut (de fapt : îngăduie filmului să intre în prezentul vieții lor) fără efort, fermecați.

Și apoi, au fost vreodată mute peripețiile lui Charlot, ale lui Langdon ori Buster Keaton ? Cum să auzi foșnetul vechi al peliculei cînd sala se cutremură de rîs ? Cînd rizi tu însuți, asurzindu-te ?

Mulți istorici ai cinematografiei înclină să creadă că Buster Keaton a fost **cel mai mare** dintre toți regii acelor vremuri **„cînd comedia era rege"**. E, însă, păcat să-i compari astfel între ei. La nivelul acelui **joc genial** la care ajunseseră cei trei (Chaplin, Langdon, Keaton), evaluările nu mai interesează. Urmărindu-i, rizi de fiecare altfel și de toți în același mod. Nenumăratele gaguri comune pot da o idee despre realitatea acestui paradox : dat peste cap, pe neașteptate, de un adversar, Charlot e copilăros-diabolic, Langdon are aerul unui porumbel dezechilibrat pe o creangă de o adiere a vîntului, Buster Keaton rămîne **ermetic**.

Marilor comedieni le-a plăcut dintotdeauna să îmbrace pe rînd nenumărate identități. Idealul era acela de „om cu o mie de fețe" (precum uluitorul Arcadi Raikin, sau mereu ineditul Orson Welles). Între ei, Buster Keaton rămîne omul cu o singură față, numai una în toate împrejurările. Dar ce chip unic, ce mască aderentă la suflet și-a putut compune și a putut-o purta acest incredibil „mecanic al Generalei". În virtejul infernal al episoadelor, cînd totul în jur se dă peste cap, zboară, fața de stîncă **(cliff-face ?)** a lui Keaton rămîne un tulburător reper de permanență...

Urmăream cu un apetit insațiabil bobină după bobină. În dreapta mea un puștan se agita la încheierea fiecărui filmuleț : „Așa-i că nu s-a terminat ? Mai este, nu, nu ?", întreba cu anxietate și altul, prezent a multa oară la program îl liniștea : „Da, da mai e...". Apoi s-a încurcat, promițîndu-i încă un story, dar în locul lui s-au aprins luminile și multă lume în sală a oftat a regret.

Întotdeauna marii comici muți pleacă prea devreme de pe ecran.

CASCADOR

SPORT

Dinu și-a făcut datoria, Dinu poate să se retragă

Sînt de acord cu toți cronicarii sportivi că Dinu și-a făcut(în meciul Dinamo—Steaua) pe de-a-ntregul datoria, cotonogindu-l în mod fundamental pe Iordănescu. Cu sentimentul datoriei împlinite pe chipul său tînăr și simpatic, Dinu a mers la cabine și acum trăiește liniștit mai departe, savurînd probabil cuvintele tuturor despre el și despre faptele sale de arme. De mult nu se mai scrisese atît de compact despre Dinu. O indignare s-a făcut auzită și de sub penița lui **Belphegor** care începuse să privească lucrurile cu mai multă detașare, în anii din urmă. Dacă **Belphegor** a ajuns să i-o zică de la obraz lui Dinu, înseamnă că fotbalistul cu nr. 6 al echipei **Dinamo** a întrecut toate așteptările. Ia să vedem ce așteptam noi de la el și ce ne-a oferit el !

Noi așteptam de la Dinu să joace dur. El a jucat brutal.

Speram că Dinu își va tăvăli de vreo trei-patru ori adversarul direct. Dinu și-a tăvălit adversarul direct de mai mult de zece ori.

Și acum să vedem ce așteptam de la Iordănescu și ce ne-a oferit Iordănescu !

Căzusem de acord că Iordănescu e fragil. Iordănescu s-a dovedit foarte rezistent și a suportat 45 de minute bombardamentului dinamovist, condus de Dinu, asupra epidermei sale. Cum o fi rezistat Iordănescu 45 de minute, e o enigmă impenetrabilă. Din ce ești făcut dumneata, Iordănescu, de nu te-ai spart de tot, de n-ai rămas definitiv pe gazon, de te-ai ridicat și — sfidîndu-ne — te-ai dus la cabină șchiopătînd, în loc să te tîrăști ? Iordănescu s-a întrecut pe sine. Singurul care a fost mai tulburător ca Iordănescu, dintre jucătorii aflați pe teren, a fost Dinu. Dinu și-a făcut datoria. Aș zice chiar că Dinu și-a făcut datoria. Dinu poate să se retragă. Echipa lui a cîștigat două puncte importante și performanța lui Dinu nu e străină de performanța echipei. De multă vreme Dinu ne spune că e obosit, că a avut un program încărcat. Și, într-adevăr. Cîte faulturi a făcut Dinu într-un sezon au făcut alții într-o viață. Cîte avertismente a luat Dinu, în acest anotimp tomnatic, n-au luat alții în cinci vieți. Gata ! Dinu și-a făcut datoria, Dinu poate să se retragă. Să-l lăsăm să se odihnească vreo cîteva etape, vreo cîteva etape bune, ca să poată urca în teren cu forțe înnoite și să nu mai ajungă în situația ridicolă, în care a fost miercuri, cînd Iordănescu a scăpat cu viață după zece faulturi. „Călăii" de profesie au de ce să-l disprețuiască pe Dinu. El s-a purtat ca un biet amator cu Iordănescu și atît de stîngaci l-a lovit, încît Iordănescu mai trăiește și azi. Cum să explicăm asta, dacă nu prin oboseala accentuată, din ultima vreme, a lui Cornel Dinu ?

Unde sînt timpurile de altădată, cînd la un simplu fault al lui Nelu Nunweiller, înaintașul advers nu mai putea pune piciorul pe pămînt trei-patru luni de zile ? Să ne amintim de vremurile de glorie ale lui Popa și Panait și să ni se facă rușine. Dinule, că am uitat să faultăm ! Generațiile viitoare vor privi cu dispreț contribuția noastră la tezaurul de picioare rupte al competițiilor sportive. Și totuși, mă scol și zic : **Dinu și-a făcut datoria, Dinu trebuie ajutat de Federația română de fotbal să se retragă.** Și, dacă aș fi în locul Federației, aș mai lua o măsură : l-aș suspenda pe Iordănescu, ca să se termine odată cu faulturile.

Încolo — un senzațional gol al lui Radu Nunweiller, o senzațională voce (a lui Valentin Stănescu) și preferința pentru jocul încîlcit cu 320.000 de pase al echipei Steaua. Absența lui Tătaru se simte din ce în ce mai mult. Cred că e cazul să se facă în paralel și un campionat al suspendaților, pe care să-l conducă arbitrul Otto Anderco, amenințîndu-i pe jucători că, dacă nu se astîmpără, le ridică suspendarea.

Adrian PĂUNESCU

revista străină

• **MUZEUL DOSTOIEVSKI** (Biroul agenției de presă Novosti) Citîm din conținutul foarte bogat și variat al Buletinului : „La Leningrad a fost încheiată restaurarea locuinței lui F. M. Dostoievski. Ea va deveni o parte a muzeului literar memorial care se creează pe strada Kuznecnaia nr. 5 unde și-a petrecut ultimii ani din viață marele scriitor. Tabla memorială de pe fațada clădirii amintește că : „În această casă a trăit Fiodor Mihailovici Dostoievski în anul 1846 și din 1878 pînă în ziua morții care a survenit la 9 februarie 1881. Mobila care a aparținut familiei Dostoievski a fost predată muzeului de strănepotul scriitorului, D. A. Dostoievski. Vizitatorii pot vedea clopoțelul de argint folosit în timpul bolii de marele scriitor pentru a chema rudele, deoarece îi era interzis să vorbească".

• **O FRAZĂ DIN SCRIERILE LUI LOU SIN** (nr. 4 a) revistei **Literatura Chineză)** publică articole, poezii, nuvele, povestiri, reportaje, cronici de teatru, balet și film.

Reținem această frază de mare frumusețe din opera lui Lou Sin: „Cum se naște un drum ? Din nimic, din atîția și atîția pași, din mii de treceri, din bălării și spini înlăturați cu casmaua".

• **UN POET AL FILMULUI** (filmul american). Revista face un portret al lui Stan Brakhage, un regizor din generația tînără, considerat de critică „un poet al filmului". În filmele sale Brakhage lipește „fragmente de insecte" realizînd cadre de mare efect. Tot el a făcut un film despre nașterea fiicei sale, film socotit obscen de către unii, din cauza amănuntelor concrete — genial după alții și chiar „pur" prin sinceritatea și îndrăzneala viziunii.

• **LA QUINZAINE LITTERAIRE.** Foarte apreciată în ultimul timp în S.U.A., opera lui Knut Hamsun, se bucură de atenția editorilor americani. Noua traducere a volumului **Taine** după **Foamea** și **Pan** este întîmpinată **în New York Times Book Revue** de un articol omagial semnat de Henry Miller. „Dacă există un autor — declară H. M. — pe care am încercat să-l imit vreodată din răsputeri și cu tot dinadinsul, fără succes însă după toate aparențele, acesta este Knut Hamsun.

• **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (19—25 nov. a.c.) publică ultimele scrisori (inedite) adresate de Balzac Evei Hanska în martie și septembrie 1848 înainte de a pleca spre castelul de la Wierzchownia, în Ucraina, unde peste doi ani avea să se căsătorească cu contesa poloneză la 15 martie 1850. Întreg romanul epistolar al lui Balzac și al „divinei contese poloneze" (414 scrisori) conține 2.400 pagini de tipar.

• **RIMBAUD LA TELEVIZIUNE.** Există o tendință de a vedea în autorul „Iluminărilor" un **profet rebel** al tineretului contestatar din occident, cu deosebirea „care separă o individualitate genială și solitară de o colectivitate aglutinată". Pierre Seghers este unul dintre producătorii emisiunii — un film documentar, de la casa natală din Charleville, trecînd prin Comuna de la 1870 și pînă la tragica aventură etiopiană.

• **NARCIS ÎN FAȚA OGLINZII.** Alberto Moravia dă un interviu (în Les N.L. 25. nov. a.c.) în legătură cu apariția în limba franceză a ultimei sale cărți „Moi et lui" (după o scandaloasă emisiune de televiziune la televiziunea italiană) în care interviatorul Georges Bouscat vede o „escaladare a erotismului". 700.000 de exemplare vîndute în Italia, al doilea mare tiraj după „Love Story". „Iată un om care nu vine la Paris decît pentru a vorbi despre propria sa persoană și despre cărțile sale", comentează Georges Bouscat.

• **LA REVUE DE DEUX MONDE.** Un interesant articol al ducesei Edmée de la Rochefoucauld despre călătoriile lui Paul Valery în Anglia „Într-o zi, la Londra, scrie Valery, mi-a venit să mă spînzur. Era o zi galbenă, sulfuroasă. Trîmbe de fum se prelingeau de pe acoperiș, rostogolindu-se în stradă, era duminică. Căutînd o frînghie într-un dulap, am dat de un volum al lui Aurelien School, am rîs și asta m-a salvat".

• **IATĂ CE-I SCRIE DE LA LONDRA,** același Paul Valery lui Andre Gide : „Cartierul City îmi sugerează ideea că într-o zi acest loc va fi privit, fără îndoială... cum privim noi lucrurile istorice, lucrurile prefăcute în cenușă, în care vedem flacăra ; da, scumpe prieten, comerțul e tot ce poate fi mai pasionant, mai **natural** și mai sublim în epoca noastră. Și, cu ironie, constat că nici un artist nu pune piciorul în acest cartier. Lasă că nici n-ar înțelege nimic Poate un Zola !..."

• **CULISELE REPORTAJULUI** (La Revue de deux mondes nov. a.c.) Cronica literară a lunii e semnată de Pierre de Boisdeffre care analizează, printre altele, ultima carte a lui Michel Bataille „Pisica sălbatică", roman din lumea tineretului contestatar. De asemeni, se bucură de o atenție specială cartea **Reporterii** semnată de Christian Brincourt și Michel Leblanc — un volum cuprinzînd cele mai bune reportaje ale unui număr de o sută de ziariști, o excursie pasionantă în culisele acestui gen literar modern.

a. b. c.

Infinitul leopardian

Drumul spre Recanati urcă mereu în soarele sfîrşitului de toamnă. De mai mult de un secol micul oraş este centrul unui pelerinaj meditativ alături de burgul vecin Loreto, în care se păstrează într-un veştmînt de marmoră casa de naştere a Fecioarei Maria purtată aci în zbor legendar pe aripi de înger. Giacomo Leopardi nu a fost desigur adus aci pe aripi angelice, deşi despre el s-a putut scrie că este un înger căzut din ceruri pe pămînt.

„Burgul sălbatic" are şi astăzi caracteristicile de fier şi de piatră ale veacului de mijloc. De sus, de pe Colina Infinitului, vederea se pierde spre marile spaţii, spre Apeninii ale căror creste violete sfîşie evanescenţa cerului, spre nesfîrşita tremurare a mării care palpită profund albastru şi perpetuă la orizontul extrem.

Da, există Colina Infinitului şi în frunzişul ei etern de lauri, bătaia vîntului a adus armonia versurilor tremurătoare şi prezenţa puternică a lui Giacomo Leopardi.

Cele cincisprezece versuri ale nestematei denumită L'Infinito *au putut să fie considerate cheia înţelegerii specificului leopardian, manifestul poeticei sale. În nenumărate notaţii din* Zibaldone *Leopardi avea să revină asupra înclinării de totdeauna a omului către infinit, al setei sale, totdeauna mistuitoare de trecerea de dincolo de limitele pe care le trasează viaţa şi ştiinţa exactă. Infinitul putea să aibă caracteristicile nedeterminării, ale nedefinirii, ale oscilaţiei perpetue între cunoscut şi necunoscut, al încercării de a pătrunde taina universală cea mai tulburătoare, cea mai insezisabilă. Pentru poetul italian aspiraţia umană spre infinit era o căutare plină de speranţe îndreptată către viitor de omul care nu este niciodată mulţumit de prezent.*

Infinitul, *mirabila poezie, interferenţa filonului meditativ cu al artei, într-o supremă armonie de rară simplitate şi melodiozitate, deschide o poartă uriaşă către spaţiile vaste, către orizonturi nedeterminate, către zonele eterne ale visului, purtîndu-ne pe undele nesfîrşitului ocean sideral, cu plăcerea uriaşă, calmă, a naufragierii, a anihilării ameţitoare. Pe această cale nouă deschisă poeziei italiene, Leopardi întrezăreşte marea perpetuă a devenirii umane, pendularea între vis şi realitate, între sfîrşit şi nesfîrşit. Monada umană se integrează, ca infinitezimală picătură din fluiditatea universală, din marea trecere, infinită, a universului către un pol necunoscut. Contemplarea leopardiană îl aduce pe om la ţărmurile nemărginirii, revelîndu-şi profunzimea proprie a geniului, într-o stare inefabilă, de extaz suprem. Concepţia leopardiană spaţiază frontierele limită ale realului, sparge regulele de aur ale geometriei pentru a-l purta pe om într-un tărîm ultrasensibil şi emoţional. Aspiraţia de a transcende realitatea dezolantă, nemulţumirea chinuită, melancolia meditaţiei, l-au ars totdeauna pe poet, izolat în armura lui de grandoare şi tristeţe.*

Poetul este un contemplator capabil să treacă dincolo de dimensiunile spaţiului şi timpului uman, pentru a pătrunde, înfiorat de mister şi nelinişti, în dimensiunile gigantice care determină un nou spaţiu şi un timp universal, dilatat pînă la imposibilitatea perceperii. Este o nouă zonă, spaţială, şi un timp imobil, dincolo de realitatea terestră a colinei de pe care a putut privi la orizontul Recanati-ului în murmurul vîntului care l-a precipitat în prezentul temporal. Negaţia timpului a putut să fie absolută. În gîndirea poetului ca şi concepţia eternităţii lui, cum absolută a fost şi ideea de spaţiu nesfîrşit. La confluenţa celor două nesfîrşituri fluide, meditaţia leopardiană naufragiază într-o ipostază nemaicunoscută, de beatitudine. Sufletul în faţa universului cu incapacitatea de a-l cuprinde în dimensiunile infinite, într-o stare „muzicală" cu modulaţii secrete, sufletul lui Giacomo Leopardi este din nou bîntuit de dramatici nelinişti, învestmîntat în transparenţe, încercînd abolirea timpului într-un spaţiu fără fine. Iluzia ultimă este concentrată în verbul finge. Rătăcind ca un astru pe căile nesfîrşite ale universului, în ultima sa dorinţă, poetul „transfigurează" visul în realitate, încercînd să materializeze iluzia aceasta sacră, imediată, asupra necunoscutului.

Am ascultat la Recanati, în pelerinajul nostru meditativ început pe Colina Infinitului bătaia clopotelor în lumina crepusculară a cerurilor din Sud. La un asemenea ceas, al unui asemenea anotimp se dizolvă în evanescenţi contururile nete ale lucrurilor, se amintesc marile dureri într-un suspin amar dar şi într-o respiraţie vastă.

Această scurtă lirică leopardiană se revendică cert de la o supremă modulaţie poetică, în care realitatea şi arta se întrepătrund pînă la o absolută osmoză în memoria afectivă şi senzorială a poetului, într-o alternanţă de planuri echivalente cu trecerea prin zonele de umbre şi lumini, ale fluidităţii tristului tînăr izolat pe coline, conştient de alienare, conştient de curgerea irevocabilă a timpului.

Alexandru BALACI

Revoluţia este starea permamentă a poeziei

(Urmări din pag. 1)

colo de aspectele unui mimetism de loc condamnabil cîtă vreme stimulează începutul de carieră, se pot recunoaşte în poezia ultimului deceniu reluări în replică ale unor mai vechi teme şi obsesii.

Nu ignorăm, desigur, contribuţia însemnată a poeţilor mai vîrstnici care s-au manifestat ori cel puţin au debutat în preajma ultimului război. Momentul poetic actual se caracterizează însă prin *ralierea* celor mai reprezentativi dintre aceşti poeţi la iniţiativele generaţiilor tinere al căror mesaj se nuanţează astfel în unitatea unei culturi.

Pe cît se poate aprecia din perspectiva fatal partizană, adică limitată, a contemporaneităţii, poezia de acum suportă, în momentele ei de maximă împlinire, comparaţia cu aceea interbelică. O asemenea comparaţie implică în sine un elogiu, dar un elogiu care trebuie să se mulţumească, din păcate, doar cu citaţii fragmentare. Mai ales din raportarea la aceşti predecesori, cu întîrziere şi cu fervoare descoperiţi şi asimilaţi, iese la iveală *insuficienţa conştiinţei artistice* a contemporanilor noştri şi în primul rînd a celor mai tineri dintre ei, de al căror talent se leagă toate speranţele. Mulţi dintre ei au ajuns prea devreme (nu în sens cronologic) la prestigiile poeziei, compensînd prin abundenţa înzestrării precaritatea efortului de instrucţie şi de meditaţie. De aici, lirismul de atîtea ori fragmentar şi incoerent, de aici, absenţa unor poeme cu sensurile purtate pînă la capăt, adică pînă la o sugestie globală. Acesta mi se pare a fi „răul cel mare al momentului poetic actual", cu atît mai mare cu cît talentul este mai mare, rău care nu va putea fi depăşit decît prin educaţie şi cultură.

6, 7, 8. Există, bineînţeles, o poezie revoluţionară, deşi mai frumos ar fi să spunem că revoluţia este starea permanentă a poeziei.

Revoluţia e o stare, poezia e, însă, o structură. Dar mai mult ca orice altă formă de artă, poezia e aproape de revoluţie pentru că e aproape de ideal.

În acest sens trebuie înţeles şi raportul ei cu filozofia, în cazul nostru cu filozofia marxistă. Căci materialismul filozofic nu poate fi transportat *ca atare* în poezie, pentru că poezia nu se reduce la o laudă a elementelor şi cu atît mai puţin la parafrază.

Evoluţia poeziei e de neconceput fără această stare revoluţionară care ameninţă mereu structurile ei abia încheiate, pentru a le modifica radical la momentul potrivit. A existat o revoluţie romantică în evoluţia poeziei după cum a existat o revoluţie simbolistă. Secolul nostru a înregistrat o diversificare a programelor revoluţionare şi o radicalizare a lor pînă la pulverizarea însăşi a conceptului de poezie. Un poet revoluţionar prin excelenţă, deschizător al erei poetice moderne, a fost Baudelaire. Lirismul românesc a fost revoluţionat şi definit pentru multă vreme de Eminescu.

Nu trebuie să ignorăm însă şi o altă accepţie a termenului de „poezie revoluţionară" care vizează eficacitatea ei directă în procesul de transformare a societăţii. Din acest punct de vedere poezia revoluţionară este acea poezie care reuşeşte să devină o forţă cuprinzînd masele.

Nu înseamnă că poezia revoluţionară în sens estetic rămîne fără ecou. Acesta este însă întotdeauna îndepărtat, aşa încît abia astăzi acele mutaţii insesizabile provocate în sensibilitatea cîtorva contemporani s-au generalizat tăcînd posibilă o receptare integrală. Abia astăzi sîntem contemporanii lui Eminescu şi ai lui Baudelaire, abia astăzi primim în întregime şi în profunzime mesajul lor.

Ecoul poeziei revoluţionare în sens politic trebuie să fie însă nu numai imediat, dar şi premeditat. Intervine însă aici o dificultate care a fost în genere escamotată. O poezie poate fi eficace din punct de vedere social-politic, numai în măsura în care mesajul ei se transmite în modurile accesibile, adică tradiţionale ale comunicării. Dar tocmai împotriva unor asemenea moduri e îndreptată revoluţia estetică a poeziei. Iată deci un conflict care nu a fost decît rareori soluţionat. Numai printr-un diletantism estetic ori politic se pot confunda cele două funcţii ale poeziei, funcţia ei de revoluţionare estetică şi aceea de revoluţionare social-politică. Este chiar impasul suprarealismului ai cărui reprezentanţi, nesatisfăcuţi de ecoul poeziei lor, au simţit nevoia angajării directe în lupta politică a propriei persoane.

Dar mai e un aspect important al problemei pe care l-aş ilustra printr-un exemplu. Poezia lui Goga, de pildă, a fost în accentele ei esenţiale, o poezie politică, servind în mod conştient şi pasionat la mobilizarea conştiinţei româneşti în lupta pentru libertatea şi unitatea naţională, pentru integrarea Transilvaniei, eveniment pe care — iată — se întîmplă ca tocmai azi să-l aniversăm. Dar Goga a ştiut să depăşească regionalismul şi iredentismul printr-un sentiment peren şi acum recunoaştem în el unul din marii noştri poeţi patrioţi. Mai mult, unora din întrebările fiinţei noastre naţionale, poezia lui le va răspunde mereu, şi numele lui va flutura ca un steag

În aservirea ei imediată poezia lui Goga depozitează, aşadar, sensuri profunde şi ecouri durabile. În a sa „Istorie a literaturii române" G. Călinescu observînd că „poetul se ridică cu mult deasupra simplei compoziţii conspirative", descoperă în versurile lui „un inefabil de origine metafizică, o jale nemotivată de popor străvechi, îmbătrînit în experienţa crudă a vieţii, ajuns la bocetul ritual, transmis fără explicarea sensului. Goga — spune în continuare Călinescu — e întîiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adînc în sufletul mulţimii, poet naţional totdeodată şi pur".

Tendinţa poetului politic va trebui să fie aceea de a da celor mai urgente imperative politice soluţia estetică cea mai largă, aşa încît poezia lui să supravieţuiască actului politic pe care-l celebrează sau pe care-l comite.

9. În ciuda acestui „mai" deziluzionat ori ironic al întrebării dvs., există între lirica noastră actuală şi poezia populară o comunicare fecundă, cu atît mai fecundă cu cît nu este impusă programatic. Depăşind faza citatului folcloric ori a unei naive bonomii simulate ca atitudine lirică, poeţii noştri de astăzi înţeleg să mediteze la marile mituri ale culturii populare, să le interpreteze diurn, să le integreze astfel în spiritualitatea modernă.

10. Ca orice formă a conştiinţei, poezia depinde de istorie, dar funcţia ei este s-o sublimeze : într-o formulă succintă, *poezia întreţine raporturi istorice cu absolutul.*

11. Am citit multe versuri memorabile în anul acesta, ca şi în alţi ani, şi *unul singur* ar fi dificil de ales, iar alegerea în sine n-ar fi prea semnificativă. Există însă un vers care, de la prima lectură, din 1968, mă bîntuie şi mă aruncă periodic în visare, un vers despre care cred că aş putea scrie pagini întregi, pentru că sugestiile lui îmi par nesfîrşite. Iată-l :

„Ce pictor de demult îşi plimbă-acum deasupra noastră norii ?"

Un munte sacru

3. Vedeţi, a existat în poezia română, în ultimii 20 de ani momentul Beniuc, apoi momentul „Căprioarei ucise", momentul Nichita Stănescu, acum poate fi momentul Adrian Păunescu, acum, mîine sau niciodată momentul Dinescu, apoi cine ştie...

Dar toate aceste „direcţii", credem noi, prelungindu-se conlocuiesc în mod fericit chiar dacă uneori se bat cap în cap.

Din grădinile cereşti unde s-au retras marii noştri poeţi de odinioară vin semne de îngăduinţă şi probabil de bucurie. În grădinile acelea dacă vom ajunge vreodată, ne vom judeca fără părtinire.

4. Poezia singură e un munte sacru. Poeţii de acum, folosind evident cărările înaintaşilor, pot să urce chiar mai departe de ocemintele fosforescente ale lui Arghezi, de izvorul Blagian, de frunzele galbenului Bacovia. Dar noi nu trebuie să uităm de Bacovia, Blaga şi Arghezi. Şi mai ales de Eminescu, la care niciodată nu vom ajunge.

5. Răul cel mare al acestui moment ?

Nu există un „rău" al acestui moment poetic. Ci răul din totdeauna al poeţilor înşişi, al nechemaţilor, al impostorilor, al poeţilor talentaţi seduşi de modă.

Sîntem atît de mulţi poeţi tineri, astăzi, încît se pare că nu există nici măcar o generaţie specifică. Dar s-ar părea că e mai bine să-ţi asumi poezia pe cont propriu.

6. La noi, ca pretutindeni, a existat şi există o poezie revoluţionară. Neavînd, spre ruşinea mea, o experienţă şi o cunoaştere profundă în privinţa ei, atît cît îmi îngăduie faptul în sine nu pot spune decît : toată stima.

7. Poetul e filozof prin naştere. Nu citind filozofie scrii poezii, ci scriind poezie filozofezi.

8. Evident e mai frumos, dar şi mai greu să comiţi... Sfera poeziei politice e însuşi acest pămînt rotund, pe care noi ne naştem, iubim, murim şi evident scriem poezie. Ca dumneata, de pildă, Adrian Păunescu.

9. Comunicare există şi nu neapărat de la sursă, ci chiar prin intermediul clasicilor.

Fără îndoială. Miorita poate fi o foarte frumoasă poezie actuală. Dar în ea doarme însăşi eternitatea. Contemplăm poezia populară încercînd să scriem poezia actuală.

10. Există poezia istoriei şi istoria poeziei. Acesta pare a fi raportul.

11. Nu sînt Narcis, dar dacă tot am vorbit de poezie :

Eu dacă plîng şi ceaţa-n ceruri rîde
oh, Poezia e o moarte-n plus
trezind cu pleoapa somnorosul gîde
al timpului atît de rar sedus.

Nevoia de străpungere a aparenţelor

epigonismul a ajuns o practică extrem de curentă. „Materie poetică" pot secreta foarte mulţi, poezii strălucite, cu o închegare interioară fără cusur, numai cîţiva. Lirismul înalt presupune o rară concentraţie şi nu e compatibil cu fabricaţi pe bandă. Produsă în serie, chiar după modele ilustre, fatal, se devalorizează. Pe urmă, epigonismul îndepărtează lirica noastră actuală de experienţa originală, proprie a lumii noastre. Unii cred că pot turna gînduri şi sentimentele epocii prezente în forme generate organic de alte structuri mentale. Ei ignoră că împrumutînd o anume imagistică, poezia începe, peste voinţa lor, să se scrie oarecum singură. Îi vedem astfel exprimînd concepţii, reprezentări, idei şi sentimente, nu odată, în flagrantă contradicţie cu mentalitatea lumii noastre socialiste. Nu e nici o mirare că nu sînt citiţi.

6. Poezia revoluţionară aduce în structurile ei intime o răsturnare de valori, o negare a celor pe care se clădeşte o ordine veche, şi o afirmare a celor pe care tinde să le instaureze, alta nouă, reclamată de istorie. O asemenea atitudine presupune neapărat, nu numai o ideologie politică, socială, filozofică, morală inedită, ci şi una artistică. Prin urmare implică necesarmente modificarea fizionomiei lirismului. Rimbaud, Lautreamont, Whitmann, Ady, Maiakovski, Lorca, Eluard, Brecht, iată cîteva numai din exemplele pe care mi le cereţi. La noi, Arghezi

7. Tudor Vianu s-a ocupat amănunţit şi cu o profundă competenţă de această problemă într-o lucrare intitulată : *„Filozofie şi poezie"*, Ed. Casa Şcoalelor, Buc. 1943. Nu văd ce aş putea spune eu mai mult în două trei rînduri.

8. Act politic devine, fie că vrem, sau nu, tot ce facem şi spunem în ordine publică. În sensul acesta orice poezie îl comite. Totuşi există o lirică în care preocuparea politică ocupă locul principal, declanşează stările sufleteşti, aprinde imaginaţia creatoare şi înflăcărează verbul. Aceasta este, după mine, poezia propriu zis politică. Menirea ei nu constă în a „celebra" neapărat ceva sau pe cineva, ci în a-şi scoate substanţa din frămîntările civice ale vremii şi a participa liric cu o adîncă sinceritate artistică şi răspundere omenească la ele.

Maiakovski, cred, este poetul politic cel mai semnificativ. El s-a simţit necontenit mobilizat cu toată fiinţa sa de revoluţie şi şi-a pus capăt vieţii cînd nu s-a mai văzut în stare să-şi urmeze această chemare interioară imperioasă.

9. Comunicarea se păstrează, în reprezentări mitice, simboluri, sintagme verbale, chiar dacă nu ia aspecte atît de manifeste ca altădată.

10. Raportul inevitabil dintre istorie şi orice formă a conştiinţei sociale. Mă opresc ca să nu repet lucruri arhiştiute. Aş adăuga doar că tendinţa de retragere a unor poeţi din istoria efectivă şi contemporană mai cu seamă, într-o „subistorie" imaginară se dovedeşte pînă la urmă a fi tot un reflex determinat de istorie, dar după exemplul struţului.

11. Nu ştiu dacă e chiar cel mai frumos, dar am să citez unul care nu se va uita repede :

„Am ieşit la semănat şi cîmpul bubuia".

Lingouri de farmec

mai fi sută la sută poet exact din clipa în care ar afla-o. Şi nici poezia n-ar mai fi impalpabilul, insolitul, imuabilitatea şi în acelaşi timp sîngele, roca, fructul care se consumă întinerind şi inoculează artificiului radiaţii miraculoase. Ceea ce l-o fi şi făcut pe Degas să susţină faţă de Mallarme că „Arta e falsul". Într-un fel... Deoarece, trecînd în ungherul celălalt al odăii, lîngă oglindă, „falsul" acesta va fi a doua zi însuşi adevărul.

Poetul e lîngă umbră şi în noapte sau la lumina de peste şi din ele amîndouă, ca o santinelă şi ca un chimist care citeşte diagramele misterului, apărîndu-l, ca să nu ajungă lumea pustie. Un univers de copaci jupuiţi, de flori fără fluturi şi fără miros, de matematică vulgară, de capete scalpate şi contabili ai ideilor-schelete ar fi un muzeu al morţii. Monstruozitatea pietrificată. Univers hîd, grotesc, ridicol, eliptic de culoare, pentru că monocrom.

Aflu bunăoară că în Statele Unite circulă 70 milioane de biciclete. Deci o treime din populaţie foloseşte bicicleta. Iată şi ceva frumos... *la chanson d'un dadaiste / qui n'etait ni gai ni triste et aimait une bicycliste*...

În Franţa, numai 11 milioane o folosesc. Adică aproximativ doar a cincea parte din populaţie apelează la serviciile celor două roţi. Dar în mai 1968, memoria parizienilor i-a dat un rendez-vous mai galant iubitei de demult. Atunci, din cauza „embouteillage"-lor, un posesor de maşină surprins la mijlocul întîmplărilor ar fi înaintat 11 metri în 8 ore.

11 metri — 11 întrebări... Mda !

Motivele simptomaticului avînt cunoscut în America de cel mai elegant şi mai mic vehicul ? Două, dar severe : infarctul şi poluarea.

Poezia română la 1971

Cardiologul Paul Dudley White prescrie, am auzit, bicicleta ca pe un medicament. Fostului preşedinte Eisenhower, i-o recomandase încă din 1963. Poezie şi utilitate.

Continuînd : spre a ilustra cum se cuvine comoditatea velocipedului, John Lindsay, primarul New Yorkului, un adevărat primar-poet, s-a angajat — asta însă ceva mai demult — el însuşi în fruntea unui nesfîrşit convoi de ciclişti ce coborau un mare bulevard al oraşului. Ce drum de ocol şi ce lung drum îi trebuie omului, ca să se întoarcă de unde a plecat...

Lao Ţe, cunoscutul poet chinez, medita odinioară astfel :

Cînd cunoaşterea a dispărut, virtutea îi ia locul.
Cînd virtutea a dispărut, apar bunele sentimente.
Cînd bunele sentimente au dispărut, dreptatea le înlocuieşte.
Cînd dreptatea a dispărut, rămîn ceremoniile.

Intra-vom în evul ceremoniei bicicletei ?

La începutul acestei toamne a murit în Franţa un fizician de mare valoare : Louis Armand. El era nu numai atît, cu toate că doi ani condusese Euratomul. Inginer, psiholog, economist (într-un fel), academician, pedagog — dar nu şi om politic —, savant, pacifist, presa din ţara sa a regretat în dispariţia lui mult mai mult : o personalitate dintre cele care poartă cu ele imaginaţia viitorului şi retrag din lume, pierind, o parte din eternitatea lumii. În cîţi şi cîţi ani se creează o asemenea magnetică facultate ? Şi totuşi Louis Armand a rostit cîndva, relativ de curînd, aceste cuvinte a căror violenţă copleşeşte tocmai prin simplicitate : „Una din maladiile veacului nostru e că dăm uitării elementarele trebuinţe ale omului. Omul are nevoie de gazon ca să se descătuşeze, ca să se destindă, ca să se apropie de natură". O ştim, ni se spune, îi înţelegem seriozitatea, însă nu ţinem seama nici de ce ni se spune, nici de ce ştim, nici de ce e serios. Cu prilejul morţii sale, careva din colegii lui de la Academia Franceză îşi amintea, prin asociaţie, evocîndu-i inteligenţa şi caracterul, de Alain. „Viaţa — spusese Alain — este o muncă pe care trebuie s-o faci în picioare". Atunci cînd uităm a ne apropia de natură şi de trebuinţele elementare, de fapt ne îndepărtăm de viaţă, aşezîndu-ne jos tocmai cînd trebuia să mai fi stat în picioare. Şi-n locul nostru, care plecăm departe, bicicleta rămîne să meargă singură în faţa televizorului. A televizorului pe care Allen Ginsberg, unul din marii poeţi americani în viaţă (cine va uita uşor acel titlu şi acea carte : *Sandvişuri de realitate ?*), îl asemăna cu un „bebe tîrîndu-se către camera morţii".

Totuşi, oamenii se şi bucură. Bucuria e pe gratis. Un muncitor chilian de pildă, uitîndu-se prin ţara lui mai săptămînile trecute, ar fi exclamat euforic : „Anul ăsta, totul a mers de minune : avem un guvern al nostru, Colo Colo (*n.r.* — cea mai populară echipă de fotbal) este în fruntea campionatului, iar Neruda a primit premiul Nobel". Întrucît o asemenea exultare e de mai puţine carate, la urma urmelor, decît aceea a poetului-primar... *qui n'etait ni gai ni triste*... din New York şi decît a oricărui om care e poet fără să ştie ?

Din pîntecul uriaşului chit, Iona (vezi poemul *Nabi*, 1372 versuri), eroul poetului spaniol Jose Carner, se-aude exclamînd :

Şi ştiinţa, într-o zi, a savanţilor hiperboreeni
Care va spune că niciodată balena asta n-a existat...

Nu, n-o să spună. Pentru că şi bicicleta, şi balena, şi televizorul, şi muncitorul din Chile sînt versuri ale lumii. Timp să ai, să le citeşti...

Într-o revistă sovietică am citit că iepurele „pentru a sta în picioare şi a se mişca are nevoie de numai 32 de muşchi din cei 160 pe care îi posedă", restul muşchilor constituind un fond de rezervă la care nu se apelează decît în cazuri de catastrofă. Cîţi muşchi în stare de latenţă or fi stînd, ca nişte lingouri de farmec, la îndemîna fanteziei umane, plină de atîţia iepuri, gata să înceapă sinuoasa luptă de simulări, transfuzii şi pînde a portofoliului de abisuri şi mistere din om cu imprevizibilul ?

O, dar inteligenţa nu e singurul nostru scandal sublim !

Poezia şi poezia românească, mai ales, există, Fără să simtă nevoia afrodisiacelor. Turbină clocotitoare de istorie şi de politică, de proverbe şi previziuni, de subtilitate şi directităţi, de invenţii verbale şi intuiţie a devenirii. Dar ea trebuie cunoscută. Acasă şi în lume. Cu inteligenţă, delicateţe şi răbdare. Îmi trec prin gînd nişte vorbe ale lui Fr. Picabia : „Capul nostru e rotund ca să îngăduie gîndirii să-şi schimbe direcţia" — or, în acest sens, poezia are cel mai rotund craniu, cel mai nervos creier.

Faţă de proză, situaţia poeziei s-ar asemăna cu coaja oului : în raport cu conţinutul său, grosimea cojii oului e de numai 1'700 din întregul volum. Însă fără ea, oul n-ar fi. Şi fără oul acesta, pe care nu trebuie să-l punem sub cloşcă, e imposibil de vorbit de literatura română contemporană şi viitoare. Ce fragilă eternitate — o coajă... Dar imaginaţia acestui popor român a încondeiat-o cu miile de balade ale cunoaşterii, sufletului nostru, transfigurînd îndeletnicirile, obida şi aspiraţiile unui neam, de la care se vor mai auzi minuni şi imnuri, chiar dacă — atunci cînd nu o nevoie de vorbe — tăcem cum n-au tăcut multe seminţii pe lume.

Cel mai semnificativ poet politic de astăzi ? Dacă m-ar chema Alexandru Macedonski, aş spune : „Acela sînt eu". Aşa... daţi-mi voie să mă întreb : Credeţi că aş putea fi eu acela ? Dacă da, cînd se va înţelege deplin acest lucru, atunci despre mine o să se spună : *a fost*... Ca despre Dimitrie Stelaru, care nu mai este. Încolo, vorba lui Tristan Tzara, — „Sînt ca voi toţi. Priviţi-mă bine".

Îmi plac toate poeziile *rele* şi toţi poeţii care (chiar dacă formula lor tehnică, vizionară e alta) pot simţi ca Maiakovski cînd a scris :

Vedeţi-mă-n cuiele acestor cuvinte —
ţintuit
pe hîrtie
Eu sînt singurul
vestitor, lumii toate
al adevărurilor ce vin.

Ca să închei pe placul acestei dimineţi de glasuri, am să citez un vers care mă obsedează nu prin metaforă, ci prin potenţialul său de elevaţie, de încărcătură, de simplitate. Auziţi-l : „Ne vom apleca spre ultimii copaci pînă la distincţie". E versul unui poet care a tradus (cu peste un sfert de veac înainte) din Montale, din Saba, din Quasimodo şi care, de aproape trei decenii, lucrează la 30 de poeme netrebuitoare în *...planul cert* al niciunei edituri. Îl cheamă Petru Sfetca. N-are bicicletă. O relaţie, iată, dintre poezie şi filozofie. De care mă întrebaseră-ţi. În explozia lingourilor de farmec.

Necesitate şi dorinţă

(Urmări din pag. 2-a)

a găsi sursa poeziei, cu toate implicaţiile imposibil de înlăturat, în primul rînd : promovarea rolului activ al cunoaşterii.

Ar fi lucru prîpit şi cam ridicul să mă hazardez să numesc aici pe toţi marii poeţi revoluţionari ai lumii.

Fiecare popor şi-i are pe ai săi şi ei sînt cu atît mai mari cu cît le-am uitat numele, pentru că numele lor s-a topit devenind splendoare şi fluid poetic, miracol, substanţă vitală.

Dar pe noi ne-a făcut poeţi înainte de-a vedea lumina zilei, şi ne-a menit destinul poetic, Eminescu.

7. Aici am să-l citez pe Lautreamont : „Poezia îşi are logica ei. Alta decît filosofia. Filosofii nu preţuiesc cît poeţii. Poeţii au dreptul să se considere deasupra lor".

8. Vedeţi, eu nu înţeleg prin „poezia politică" celebrarea sau săvîrşirea unui act politic, — şi atîta tot.

Nu înţeleg acest lucru, pentru că o poezie, scrisă oricum vreţi dumneavoastră, exprimă o atitudine politică, un act politic de un fel deosebit (rămîne să vedem de ce fel).

Desigur, poate interveni şi aici mistificarea; te prefaci că bei paharul cu apă, sau oferi un pahar cu apă sălcie. Cu atît mai rău dacă nimeni nu observă.

Însă caracterul politic al poeziei nu trebuie să împiedice poezia să se dezvolte în aria ei specifică, să-i sărăcească noblеţea expresiei, avîntul, forţa de previziune şi de mobilizare, transformînd-o într-un tract uzual de moment, într-un act care-şi pierde valoarea estetică şi afectivă, odată cu resorbirea momentului politic dat.

Şi dacă e adevărat că întreaga poezie revoluţionară a lumii este o poezie de circumstanţă, ea nu trebuie să se transforme nici într-o joasă reverenţă la adresa evenimentului, nici într-o exacerbare a lui.

Poezia trebuie să intervină pentru a păstra sentimentul politic în stare de veghe şi nu pentru a-i aşterne somn dulce cîntîndu-i osanale sau îndrugîndu-i poveşti, — şi nimic nu-i poate fi interzis pentru a-şi atinge scopul.

În niciun caz ea nu poate fi redusă la poezia sonoră cu orice preţ, adică la poezia care foloseşte cuvintele ca nişte simple semne ale depozitului auditiv, cu atît mai mult cu cît poezia are posibilitatea de a vedea dincolo, şi mult mai departe de punctul terminus al acţiunii. („Victorii şi retrageri de-atîtea ori proscrise").

Dar tot o greşeală ar fi să o aservim formei, căci nu forma expresiei poetice este chemată, în ultimă instanţă să metamorfozeze poezie, ci revizuirea sensului şi funcţiei sale.

Cel mai semnificativ poet politic ! Zău că nu ştiu cine-o fi.

9. Ar putea comunicarea aceasta să se întrerupă vreodată ? Ea există de veacuri şi va dura la nesfîrşit.

10. Un raport stabilit de evoluţia societăţii, de starea socială.

11. E destul de greu să mă fixez Şi pe urmă „vers frumos" e un fel de a vorbi. Mi-a plăcut foarte mult un vers scris de un poet de 14 ani, Vasile Poenaru. Dar nu-l mai ştiu pe de rost.

Rezultantă a momentului istoric

Oase-nchise-afară-n frig,
nu sînt, desigur, nişte versuri politice. Acelaşi poet însă, a scris şi strofa :
Ai mult ursuzei tagme gianabeţi
Cu oftica-nţeleşi şi cu exilul
Un veac avar te vrură sub peceţi
Şi sveltei libertăţi suciră trilul.
Or, acestea sînt neîndoielnic, versuri politice. Dacă am fi în posesia unui dinamometru poetic, am vedea ca forţa primelor versuri e vădit superioară, deşi ambele citate poartă pecetea aceleiaşi modalităţi, a aceluiaşi timbru poetic. Nimeni şi nimic nu-i poate interzice poetului să scrie versuri politice. Ele rămîn însă o varietate, superioară desigur, a modului goliardic. **In acest sens** cel mai semnificativ poet politic mi se pare Baudelaire. Citez :
Le Poète est semblable au prince des nuées
Qui hante la tempete et se rit de l'archer ;
Exile sur le sol au milieu des huées,
Ses ailes de geant l'empechent de marcher.

9. Poezia noastră populară a fost şi a rămas o condiţie a poeziei culte. E cauza care amînă inflaţia cuvîntului poetic în limba noastră.

10. Ca orice altă activitate spirituală, poezia e o rezultantă a momentului istoric prin care trece o societate. Ar fi ciudat ca în era atomică să mai scriem versuri ca Alecsandri. Deşi nu-i deloc ciudat ca aceste versuri să ne placă.

11. Nu ştiu dacă e din 1971 sau din 1970 dar iată-l :

lui mopete i s-a făcut frică — cumplit de drept
între ochi îi ardea timpul..,

folclor african

Spre deosebire de sculptura neagră, descoperită *cu adevărat* la începutul secolului nostru, poezia populară africană s-a impus mai tîrziu şi cu o anumită dificultate, întrucît fusese considerată doar obiect de studiu pentru etnografi. În Europa şi aiurea interesul arătat acestei lirici elementare, aşa-zis primitive, creşte odată cu dezvoltarea gustului pentru versul simplu, direct, concret, într-un cuvînt, descătuşat de toate normele poetice tradiţionale.

Născută pe spaţiul vast al unui continent încă insuficient cunoscut, poezia pe care o prezentăm cititorilor aduce mărturia unei lumi fascinante şi, în acelaşi timp, a unei culturi insolite, atributele sale principale fiind spontaneitatea, autenticitatea şi rafinamentul simplităţii. Create în ritmul dansului, versurile poeziei africane exprimă datini şi obiceiuri cu referire imediată la activitatea unui colectiv restrîns (ca bunăoară vînătul), dar şi sentimente individuale. care nu exclud bucuria, speranţa, melancolia, teama sau restriştea. comunicîndu-ne astfel un mesaj uman de nebănuită profunzime. Mai e nevoie oare să subliniem că deseori ele constituie imagini dramatice ale vieţii sociale dintr-un timp istoric vitreg pentru triburile africane? Oricum am judeca-o, chiar dacă anumite aspecte legate de practica magiei rămîn imposibil de descifrat, poezia africană ne cucereşte spontan, nu atît prin prezenta exotismului, cît prin sinceritatea şi farmecul conţinutului său, exprimat printr-o formă despuiată de orice podoabă artistică inutilă.

P. S.

Europeanul asemenea zeului

În palatul albastru al mării adînci
locuieşte o fiinţă ciudată.
Pielea lui este albă ca sarea,
iar părul lung şi împletit ca iarba de mare.
E mai mare decît principii lumii.
Veşmîntul lui e ca al peştilor,
al peştilor mai drăgălaşi decît păsările.
Casa lui e ridicată pe vergele de alamă,
Grădina lui este o pădure de plante de tutun.
Pe ţinutul lui sînt presărate perle albe,
ca firele de nisip pe plaja mării.

(Kamma, Gabun, Africa de vest)

Iubitul dezamăgit

Alungă-mă, frumoasa mea, cum crezi tu mai bine!
Porumbul care se mănîncă la voi sînt ochi de oameni!
Cupele din care beţi sînt cranii de oameni!
Rădăcinile voastre de manioc sînt oase de oameni!
Cartofii voştri, sînt degete omeneşti!
Alungă-mă, frumoasa mea, cum crezi tu mai bine!
N-o să te dorească nimeni!

(Ba-Ronga, Africa de Sud-est)

Ca să farmeci o femeie

Demon nebun
după mireasma mamei lui
demon al nebuniei nebun
după mireasma mamei lui
încheagă laptele galben,
încheagă laptele negru.
Această femeie să înnebunească după mine
cum nebun e şi
copilul după mama lui.
Această femeie să înnebunească după mine
cum nebun e şi
berbecul ăsta mare şi alb
după mama lui.
Această femeie să înnebunească după mine
cum nebun e şi
berbecul ăsta mare şi alb
după stăpînul lui.

(Africa de vest)

Cîntec de dor

Ştii: dacă mă uit după tine
şi nu te zăresc,
ochii mei mici, de încordare, se prefac într-un lac,
de nerăbdare tălpile mele mici încep să frămînte pămîntul.
Vreau să-l văd pe tînărul Samba Dyallo!
Iubitul meu cu pielea roşie e plecat în război
Ocrotească-l zeul!

(Africa de vest)

Vulturul de mare

Ascultă numai cum cheamă acolo în copac!
Acolo, cum bate din aripi şi-şi scutură capul!
Ce pasăre falnică şi graţioasă
în veşmîntul penelor sale sclipitoare!
Pe cînd coboram de-a lungul fluviului,
pe cap cu vasul de apă,
am zărit-o deasupra copacului kurubo.

(Pokomo, Africa de est)

Minunatul taur

Taurul meu este tot atît de alb ca peştele de argint din rîu,
tot atît de alb ca bîtlanul alb de pe grindul rîului,
tot atît de alb ca laptele proaspăt!
Mugetul lui e ca bubuitul tunurilor turceşti de pe malul înalt.
Taurul meu este negru ca norii de ploaie-n furtună.
Este ca vara şi iarna.
Pe jumătate este negru ca norul ameninţător,

PLACĂ DE BRONZ

CAP COMEMORATIV DIN BENIN

În românește de PETRE STOICA

pe jumătate tot atît de luminos ca lumina soarelui
Cocoaşa lui străluceşte ca luceafărul.
Fruntea lui e roşie ca barba pasărei cu corn.
Fruntea lui e ca un steag pe care mulţimea îl zăreşte de departe.
Este aidoma curcubeului.
Vreau să-l adap la rîu
şi duşmanii să-i gonesc de la apă cu suliţa.
să-şi adape ei turma la izvor, —
rîul este al meu şi al taurului meu!
Bea, o, taur, din rîu! Oare nu stau aici ca să te apăr cu suliţa?

(Dinka, Africa de est)

Cîntecul crocodilului

Elefantul a alunecat, a alunecat îndărătnic,
copacul ăsta se apleacă:
Ridică-l sus,
el se apleacă şi aici,
împinge-l la stînga,
el se apleacă şi-acolo,
împinge-l la dreapta.
Puterea ta să nu tacă nicidecum.
Să ne învîrtim aici, să ne învîrtim de-a-ndăratelea.
Pămîntul ăsta e tare.
Ocrotitor al părinţilor, nu-ţi astupa urechile.
Fii ocrotitorul copiilor tăi.
Ne învîrtim aici, să ne învîrtim colea,
capcana-i gata s-apuce.
Noi ţi-am pregătit de-ale gurii,
piatra căminului a crescut iar.
Nu ne lăsa s-aşteptăm ajutorul tău, o tată crocodil.
Vreau să rămîn la malul rîului.
Sărbunii noştri au dobîndit biruinţa.
Sărbătorile iniţierii au avut loc pentru urmaşi.

(Congo)

Cîntecul leoaicei care își previne odrasla

Fereşte-te de cel care stăpîneşte arme tăioase
şi poartă ciuf din coadă de tigru!
De cel ce stăpîneşte cîine alb, —
o, tu odrasla leoaicei cu părul scurt!
Tu, odrasla mea cu urechile scurte.
odrasla leoaicei care înghite carne crudă,
tu, înghiţitor de carne!
Odrasla leoaicei cu nările înroşite de pradă,
tu, cu nările roş-însîngerate!
Odrasla leoaicei care soarbe apa mlaştinei.
tu, sorbitor al apei!

(Hotentoţii, Africa de sud)

Cîntec pentru zeul tunetului Schango

O, Schango, tu eşti stăpînul,
tu apuci în mînă pietrele încinse,
ca să pedepseşti vinovaţii, ca să-ţi răcoreşti mînia.
Ce lovesc ele e nimicit,
focul înghite pădurea,
copacii se prăbuşesc,
stricăciunea ameninţă tot ce-i viu.

(Joruba, Africa de vest)

Cîntec de vînătoare

Se pregătesc cu toţii de plecare: unul îndărătul celuilalt:
elefanţii, puterniçii: drumeţesc spre locul de adăpare.
Haide! Într-acolo! Drumeţesc spre adăpătoare-n desiş. Urrra!
Ascultaţi! Nu auziţi mugind în pădurea stvreche?
Ăsta e urlet! Ăsta e urlet în pădurea străveche! Urrra!
Astea-s vaerele elefantului-mamă! Urletele ei cheamă în desiş vînătorii!
Urrra! Urletul ei este cel care cheamă vînătorii! Urrra!
Ăsta e doar elefantul cu urechi clăpăuge — cel cu urechile mari.
Urrra! Tocmai acum a trecut cel cu urechile mari! Urrra!
Feciorii-s aici. Se aud cum ascut cuţite pe locul unde a fost ucis elefantul.
Urrra! Se aude şuieratul cuţitelor pe care le ascut. Urrra!

(Ba-Ronga, Africa de Sud-est)

STATUETA „KABILA"

Către Tanno, zeul fluviului

Şuvoiul de apă încrucişează drumul,
şi drumul încrucişează din nou şuvoiul de apă;
care-i mai bătrîn?
Nu trecem noi drumul, ca să întîlnim şuvoiul ăsta?
Şuvoiul îşi are începutul cu mult, cu mult înainte.
Şuvoiul îşi are începutul în Făcătorul.
El este cel care făcuse fiinţa:
Sacrul Tanno, sacrul.

(Coasta de aur, Africa de vest)

Despre nestatornicia omului

În timpurile întunecate ale obîrşiei cînd Stăpînul alcătui lucrurile
făcu soarele;
şi el se naşte şi piere şi totuşi, se întoarce.
Făcu luna;
şi ea se naşte şi piere şi totuşi, se întoarce.
Făcu omul;
Şi el se naşte şi piere şi nu se mai întoarce.

(Africa de est)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adiuncţi:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

REDACŢIA:
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel: 18 33 99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: **Mircea Popescu**
Paginator: **Nicolae Ion**